БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ЁШ ЛЕНИНЧИ

Газета 1925 йил 8 февралдан чиқа бошлаган

1990 йил 14 март Чоршанба
№ 51 (13. 487). Баҳоси 3 тийин.

• ЎЗБЕКИСТОН ЛКСМ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИНИНГ ОРГАНИ •

Кемага тушганнинг...

Кеча Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Қўмитасида тўрт қўшни ва қардош жумҳуриятлар — Туркманистон, Қирғизистон, Тожикистон ва Ўзбекистондан ВЛКСМ XXI съездига сайланган делегатларнинг регионал кенгаши иш бошлади.

Бу йиғин комсомол съезди олдидан ўтказилаётган энг катта тадбирлардан биридир. 12 март куни Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Қўмитасининг VII пленуми бўлиб ўтди. Унда «ВЛКСМ XXI съездида Ўзбекистон ЛКСМнинг позицияси тўғрисида»ги масала кўрилгани бежиз эмас. Съездга атиги бир ойдан сал камроқ вақт қолди холос. Бугун қайси бир комсомол ходими билан сўзлашманг, у съездолди ҳаракатларидан гап очади.

Кенгашда съездга тайёргарлик ишлари тўғрисида ВЛКСМ Марказий Қўмитасининг котибаси Н. Курзанова маъруза қилди.

Съезддан кейин комсомол ҳаётида жиддий ўзгаришлар бўлармикан? Комсомол мавқеи тикланармикан? Анча вақтлардан буён тўпланиб қолган талай муаммолар ўз ечимини топармикан?

Қисқаси, комсомол-ёшларга шу ва шунга ўхшаш кўплаб саволлар ором бермайди. Ҳар бир комсомол аъзоси, комсомол ходими бугун ўз ташкилотининг мавқеи, унинг амалий ишлари ҳақида астойдил бош қотира бошлаяпти, десак хато бўлмас. Кечаги кун ёшлари билан бугунги кун ёшлари ўртасидаги фарқ ҳам ана шунда.

Лекин ҳали қувонарли даражадаги ишлар кам. Қилинадиган ишлар кўлами эса жуда кенг. Уларнинг асосий қисми бугунги комсомол-ёшлар зиммасида.

Кўз ўнгимизда Бутуниттифоқ Ленинчи Коммунистик Ёшлар Иттифоқи янгитдан туғилмоқда. Бу албатта ёшларнинг дунёқарашлари, ВЛКСМ Устави ва биринчи марта ВЛКСМнинг Ҳаракатномаси вужудга келаётганлиги билан изоҳланади.

Хўш, ёшлар, съезд делегатлари бу ҳақда қандай фикрдалар? Ана шу саволларга жавоб олиш мақсадида кенгаш қатнашчилари билан мулоқотда бўлдик.

Жўра РАШИДОВ, Бухоро вилоятининг Ромитан ноҳиясидаги Наримонов номли жамоа хўжалиги бригада бошлиғи, байналмилалжангчи:

— Мана ҳозир ВЛКСМ Устави ва Ҳаракатномаси янги лойиҳаларини муҳокама қилаяпмиз. Албатта, бу ҳужжатларда ҳали тўлатўкислик йўқ. Бу ҳақда делегатлар ўз таклифларини, фикр-мулоҳазаларини билдиришаяпти, талай ўзгартишлар киритилишини талаб қилишяпти. Чунки ҳужжатлардаги кўпгина бандлар делегатларнинг талабларига жавоб бермайди.

Ҳозир комсомол мавқеининг қай даражада эканлигини ёшлар яхши билишади. Ҳатто, айрим комсомол ташкилотларини тарқатиб юбориш ҳоллари ҳам бўлди. Шунинг учун, ўйлайманки, биз фақатгина юқоридан кўрсатилган ва қабул қилинган ҳужжатлар асосида эмас, балки ёшларимиз ва комсомол фаолларининг фикр мулоҳазаларини ҳисобга олиб иш қилишимиз керак. Бугунги кенгаш эса анча дадил таклиф-мулоҳазалар билан ўтаяпти. Ҳозир бизга зукколик ва дадиллик зарур. Ана шундай бўлгандагина биз съездда аниқ фикр ва таклифлар билан чиқа олишимиз мумкин.

Танаффус пайтида яна бир гуруҳ делегатлар билан суҳбатлашдик. Улар Хоразм вилоятидан экан.

Гулсара АВЕЗОВА. Хива қишлоқ хўжалик техникуми талабаси; Зайнаб ХУДОЙБЕРГАНОВА, Гурлан ноҳиясидаги «Коммунизм» жамоа хўжалигидан, колхозчи:, Зулхумор ДАВЛЕТОВА, Боғот ноҳияси «Боғот» давлат хўжалиги ишчиси.

Қизларга шундай савол бердим:

— Агар сўз беришса съезд минбаридан туриб нималар ҳақида гапирардинглар?

— Русчани яхши билмаймиз, — бир варакайига жавоб беришди қизлар.

Кейин комсомол мавқеи ҳақида гаплашамиз.

— 1984 йилда комсомол сафига ўтганман, — дейди Зулҳумор.—Комсомол билетини олгач, аъзолик бадалларини тўлаб юрдим. Очиғи, охирги вақтларда комсомол сезиларли ишлар қила бошлади. Масалан, ноҳиямизда комсомол қўмитаси томонидан ўтказилган хайрия кечалари, қувноқлар ва зукколар конкурслари ўтказишни йўлга қўйилиши, Афғонистонда ҳалок бўлган байналмилалжангчиларга ноҳиямиз марказида ёдгорлик ўрнатилиши ана шундай ишлар жумласидандир.

Ўзбекистон комсомолининг ВЛКСМ XXI съездида тутажак позицияси ҳақида Ўзбекистон комсомоли Марказқўми бюросининг Ўзбекистон ЛКСМ Марказқўми VII пленумига маърузасида шундай жумлалар бор:

«...жумҳурият ва мамлакат миқёсида ВЛКСМ орқали сиёсий тан олиниш ва шу асосда ёш авлод ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш, давлатнинг ёшлар сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш. Биз мамлакатда, жумҳуриятда ягона мақсадга йўналтирилган ҳаракатномалар комплексини амалга оширувчи, ёшлар ҳаётда ўзларини тиклаб олиши ва ижодий имкониятларини намоён қилишлари учун шароит яратиб берувчи ёшлар ишлари бўйича ягона ижтимоий хизмат тузиш тарафдоримиз».

Бу, шубҳасиз, комсомол ташкилотининг янгича, қатъий принципидир. Кенгаш иштирокчилари бу масалалар хусусида атрофлича фикрлар билдирдилар.

Кенгаш иштирокчилари 1) «ВЛКСМ Устави тўғрисида», 2) «ВЛКСМнинг Ҳаракатномаси ҳақида», 3) «Назорат — ревизия ишининг ҳолати тўғрисида»; 4) «ВЛКСМ XXI съезди ишлари регламенти», масалалари муҳокамаси юзасидан тўрт гуруҳга бўлинган ҳолда иш олиб бормоқдалар.

Кенгаш жараёнини кузатиб, халқ мақолларидан бири эсга тушди. «Кемага тушганнинг жони бир». Дарҳақиқат, тўрт жумҳуриятдан келган съезд делегатлари бир ёшлар кемасининг елканларига ўхшайди. Ўрта Осиё ёшларининг талай муаммоларини ҳал этиш кўп жиҳатдан уларга ҳам боғлиқ.

Регионал кенгаш ишида Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси бўлими мудирининг ўринбосари С. Н. ИСМОИЛОВА, ВЛКСМ Марказий Қўмитасининг котибаси Н. КУРЗАНОВА, ВЛКСМ Марказий Қўмитасининг шўъба мудири В. КРИВОШЕЕВ, Қирғизистон ЛКСМ Марказий Қўмитасининг биринчи котиби Т. ТАБИЛДИЕВ, Туркманистон ЛКСМ Марказий Қўмитасининг биринчи котибаси Г. ГЕЛДИЕВА, Тожикистон ЛКСМ Марказий Қўмитасининг биринчи котиби О. ЕҚУБОВ ва Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Қўмитасининг биринчи котиби А. НОСИРОВ ўртоқлар иштирок этмоқдалар.

Ҳайдар АКБАР.

* * *

СУРАТЛАРДА: регионал кенгашдан лавҳалар.

Е. БОТИРОВ суратлари.

ҚУРИЛИШ ЖАДАЛЛАШДИ

Бир марта ишлатиладиган шприцлар ишлаб чиқарувчи завод ишга туширилишига ҳали деярли бир йил бор бўлса-да, у ерда ишлашни истовчилар ниҳоятда кўпайиб кетди. Шу сабабли Оржоникидзе ноҳиясида барпо этилаётган завод учун «Медиз» акционерлар корхонаси правлениесининг аъзоларидан иборат махсус комиссия кадрларни танлашга киришди. Кадрларни танлаш нуфузли олий мактабга кириш имтиҳонларини эслатади.

— Янги ишга келаётганларнинг ҳар бири билан суҳбат ўтказилмоқда, — дейди корхона директори В. Лемберг.—Умумий билимига, инсоний фазилатларига, маданий даражасига, гигиена тарбиясига эътибор берилмоқда. Гигиена тарбияси мажбурий шартдир. Корхонамизнинг ўзига хос хусусияти мутлақо озодагарчиликни талаб қилади. Ёшлардан дастлабки 25 киши танлаб олинди. Уларнинг аксарияти бир йил бурун армиядан қайтиб келган йигитлардир.

Стажга эга бўлган мутахассислар — инженер-техник ходимлар ҳам махсус имтиҳондан ўтмоқдалар. Даъвогарларга ёш жиҳатдан чеклашлар белгиланмаган. Ишлаб чиқариш йўналиши ва хусусиятига мос касб билимлари бойлиги — асосий талабдир.

Илгари маълум қилинганидек, Испаниянинг «Фаберсанитас» фирмаси шприцлар ишлаб чиқарувчи заводни қуриб битказишни ўз зиммасига олган. Ёзда у ерга Ўзбекистондан малака ошириш учун дастлабки гуруҳ жўнаб кетади.

Улар учун Испанияда махсус тренинг кўзда тутилган. Янги заводнинг вакиллари, шу жумладан, директор ҳам ишлаб чиқаришнинг барча участкаларида, сўнгра эса ҳар бири ўз ихтисоси бўйича ишлаши керак. Сентябрь ойида иккинчи гуруҳ Сарагосага жўнаб кетади. Яқин режалар ана шундай.

Ҳозирча эса қурилиш майдонида иш навбати билан бормоқда. Пойдеворни қуриб битказиш учун охирги ишларни амалга ошириш керак.

— Иш жадал суръатлар билан бормоқда Биз Испанияга қўнғироқ қилиб, шу ҳақда хабар бердик, — дейди монтажчи-техник Феликс Лопес Диас. — Фирма раҳбарияти ишлар аҳволидан мамнун. Шунинг учун ҳам конструкцияларни етказиб беришни жадаллаштиришга қарор қилинди.

Диас билан унинг шериги Андрес Перес Мартинес «Фаберсанитас» топшириғига биноан қурилишнинг боришини кузатмоқдалар.

— Конструкцияларни монтаж қилиш учун биз одатда уч ой сарфлаймиз, — деб сўзини давом эттирди испан мутахассиси. — Масалан, Сарагосадаги худди шундай корхонани биз атиги ярим йил ичида ишга туширдик. Ўйлайманки, бу ерда ҳам ана шу муддатда улгурамиз.

«Медиз» ва «Фаберсанитас» раҳбарияти завод шу йилнинг ўзидаёқ ишга тушишидан манфаатдорлиги, табиий. Демак, режанинг иккинчи бандига — игналар, бир марта фойдаланиладиган турли медицина асбоблари ишлаб чиқарувчи қўшма корхонани яратишга тезроқ киришиш мумкин.

Лекин янги корхона бир марта ишлатиладиган шприцлар тақчиллигини қоплай олармикан? Бу тақчиллик жумҳуриятда энг кам ҳисобкитобларга кўра йилига 300 миллион донани ташкил этади. «Медиз» ҳозирча талаб эҳтиёжнинг учдан бир қисминигина қондира олади. Лекин резерв майдонлар қуриб битказилишини ҳисобга олиб, бир марта ишлатиладиган шприцлар ишлаб чиқариш икки баравар ортади.

Яқинда «Медиз» акционерлик корхонасига янги шерик — СССР Медицина саноати нозирлиги «Биопрепарат» концерни кирди. У ёрдамчи объектлар ҳамда ишлаб чиқаришнинг иккинчи навбати қурилишини пул билан таъминлашни ўз зиммасига олади. Бунинг учун зарур маблағ ажратилмоқда. Бундан ташқари концерн нозирлик корхоналарида кадрлар тайёрлаш ишига амалий ёрдам беради.

...Испаниядан сўнгги янгилик олинди: Барселона портида «Медиз» учун металл конструкциялар ортила бошланди.

М. ГАРБУЗЕНКО,
ЎзТАГ мухбири.
Тошкент вилояти.

ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИ УЧУН

СССР ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИНИНГ НАВБАТДАН ТАШҚАРИ УЧИНЧИ СЪЕЗДИ

12 март куни Кремлда СССР халқ депутатларининг навбатдан ташқари учинчи Съездида СССР Олий Совети Раисининг биринчи ўринбосари А. И. **Лукьянов** доклади юзасидан мунозаралар давом эттирилди.

Депутат **А. Н. Назарбоев**нинг фикрича, СССР Президенти лавозимини таъсис этиш тўғрисидаги мунозаралар бу борадаги фикрлар айрича эканлигини бутунлай ошкор қилди. Охир-оқибатда, долзарб вазифаларни ҳал этиш билан боғлиқ масалаларни осонликча уддалаш мумкин бўлмаганидек, Президентсиз ҳам бугунги илма-тешикларимизни ямаб-ясқаш мумкин бўлур эди.

Биз, деди нотиқ, ҳозир кескин бўлиб турган шахсий ва умумхалқ хавфсизлиги, юзага келган ижтимоий таңгликни тугатиш муаммоларини, гарчи бу ўз ўзидан фавқулодда муҳим бўлса-да, бартараф этиш учунгина ишимизга ҳокимиятнинг янги механизмини киритишимиз керак. Президент бошқаруви шакли ортида мамлакатимизнинг бўлажак қиёфасини, қонун чиқарувчи ва ижроия ҳокимиятнинг оқилона нисбати фазилатларини, жамият қурилишининг адолатли, инсонпарвар, демократик чизгиларини кўришимиз юз маротаба муҳимроқдир.

Қозоғистон ССР Олий Советининг Раиси Президент ҳокимияти ўзига хос кафолат бўлиши мумкин деган ишончни билдирди, чунки бу ҳокимият негизида давлат ҳокимиятининг барча жиҳатларига бир бутун уйғунликни бахш эта олишга қодир асослар мавжуддир. Ушбу лавозимга аниқ номзод масаласига келганда, деди у, биз обрўси ва сиёсий раҳбарлиги ҳеч қандай шубҳа туғдирмайдиган Михаил Сергеевич Горбачев тарафдоримиз.

Навбатдан ташқари Съезд иши, деб таъкидлади депутат **Р. Ф. Сафиуллин**, мураккаб даврда ўтмоқда. Қайта қуриш аниқ-равшан давлат аппаратининг, унинг айрим бўғинлари ҳамда мансабдор шахслар ношудлиги ва ҳатто нўноқлигини танқидий жиҳатдан кўрсатиб берди. Бошқарувчиларнинг жуда катта армияси, кўпинча бир-бирига зид идоравий турли-туман қоидалар ва фармойишларнинг кўплиги соннинг сифат жиҳатидан ўзгаришига кафолат бўла олмади. Шундай қилиб, бошқарув илми ўзлаштирилмай қолди.

Депутатнинг фикрига кўра, Съезд муҳокама қилаётган масалалар жўн эмас. Унинг аҳамияти тилимиз учун янги атама — Президент, Федерация кенгаши, Президент кенгаши ва шунга ўхшаш атамалар ҳисобига қайта қуришнинг сиёсий-ҳуқуқий луғатини бойитишидагина эмас. Бу ерда гап ҳокимиятни ягона иқтисодий сиёсат соҳасида ўзаро боғланган ҳолда ривожлантириш, қонун ва демократия ҳукмронлигини сўзда эмас, амалда бажариш ҳақида боряпти. Хусусан ҳозир Президент лавозимини жорий этиш жуда зарур. Зотан, ҳамма ерда барқарорлик ва тартиб танқис бўлиб қолаётганлиги сезилмоқда. Ҳуқуқий нигилизм кучаймоқда. Қайта қуришнинг ривожланиши янги ва янада мураккаб муаммоларни келтириб чиқармоқда. Бу муаммоларни кучли давлат ҳокимияти бўлган тақдирдагина ҳал этиш мумкин, деб таъкидлади нотиқ.

Биз СССРда давлат ҳокимиятининг тузилмаси, жамиятимиз сиёсий системаси тўғрисидаги мураккаб масалани ҳал этяпмиз, деди депутат **Ю. Н. Афанасьев.** Ва биз бу масалани афсуски, кўп қурбонлар берилиши билан жуда оғирлашган шароитда ҳал этяпмиз. Лекин бу ҳали муайян киши — М. С. Горбачевнинг фавқулодда ҳокимиятини қонунлаштириш тўғрисидаги масала ҳамдир. Биз, қайта қуриш ва қайта қуриш ташаббускорининг ўзи бунга муҳтожмизми? Айни вақтда масалани шоша-пиша ҳал этишга киришилмоқда.

Нотиқ регионлараро депутатлар группасининг йиғилишида тегишли қарорлар қабул этилганлигини маълум қилди. Уларнинг маъноси шундаки, регионлараро депутатлар группасининг аъзолари Президентлик лавозими жорий этилишига салбий муносабат билдирдилар ва Съездда Президент сайланишига қатъий қарши чиқмоқдалар. Президент тўғрисидаги Қонун янги демократик Конституциянинг ягона таркиб топган яхлит матнига сингиб кетиши керак. Тугал бир фикр билдирилган матнсиз Президентлик қийинчиликларимиз ва ташвишларимизни чуқурлаштирадиган хавфли номаълум бир нарсага айланади.

Нотиқ Президент жорий этилишининг шартлари орасида суверен давлатларнинг янги иттифоқ шартномаси тузилиши, ижроия ҳокимиятга аниқ-равшан юзма-юз бўла оладиган ваколатли Олий Совет тузилиши, Президентни теппатенг бевосита умумий овоз бериш йўли билан сайлаш, кўп партияли сайлов ўтказиш, яъни аниқ-равшан уюшган оппозицияни вужудга келтириш, матбуот эркинлигини таъминлаш каби шартлар борлигини айтди.

Президентлик тўғрисидаги масала ҳозирги раҳбарият сиёсати мағлубиятга учраётган танг даврда ҳал этилмоқда, деб сўзида давом этди депутат. Тақдим этилаётган усул куч ишлатишга, фавқулодда ҳолатга орқа қилиш демакдир. «Доҳий ва давлатимиз асосчиси» оммавий зўравонлик ва террорни, қонунсизликни давлат сиёсати даражасига кўтариш принципни бизга мерос қилиб қолдирган. Ҳозир бизга худди шу нарсани анъанага кўра давом эттириш таклиф этилмоқда.

Депутат **Н. И. Дементей**нинг фикрига қараганда, муҳокама қилинаётган СССР Президенти лавозимини тасдиқлаш тўғрисидаги Қонун лойиҳасига мамлакатимизда ҳокимиятда пайдо бўлган ўзига хос бўшлиқни тугатишнинг кафолати сифатида қараш мумкин. Зотан, бугунги кунда ана шу бўшлиқни анархия, қонунсизлик ва ўзбошимчалик тарафдорлари тўлдирмоқдалар. Нотиқ мамлакатда Президент муассасасини жорий этиш ғоясини қувватлади, айни вақтда лойиҳанинг айрим моддалари юзасидан ўз мулоҳазаларини айтди.

Нутқда у ёки бу регионда мураккаб, ёхуд ҳатто фавқулодда ҳолат юзага келган тақдирда кечиктирмасдан қатъий чоралар кўрилиши лозимлиги таъкидланди, лекин бундай чораларни ҳозирча қонун чиқарувчилар ҳам, ижроия ҳокимият ҳам амалга оширмаяпти. Депутат СССР Президенти лавозимини таъсис этиш тўғрисидаги Қонунни қабул қилиш ва СССР Конституциясига тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритишни таклиф этди.

Депутат **А. С. Елисеев** Президентлик ҳокимиятини имкони борича тезроқ таъсис этиш кераклигини айтди. Икки далил: ижрочилик ҳокимиятини кучайтириш зарурлиги ва мамлакат раҳбарининг халқ олдидаги шахсий масъулиятини ошириш мана шу қарор кераклигидан далолат беради, деди у. Шу билан бирга нотиқ Президент идора усули тўғрисидаги масала юзасидан қарор қабул этилгунга қадар СССР Конституциясининг 6- ва 7-моддалари муаммосини ҳал этишни таклиф қилди, унинг фикрича, бу моддаларнинг ҳозирги тарзда сақланиб қолиши замирида раҳбарликнинг якка ҳокимлик усулларига қайтиши доимий хавфи бор.

Нотиқ Президент лавозими таъсис этилиши муносабати билан СССР Конституциясига киритиладиган ўзгартишлар лойиҳаси хусусида бир қанча мулоҳазалар айтди.

Қайта қуришнинг яхши ишлари мустаҳкам давлат структураларига ва самарали ҳокимият тартиб-қоидасига таянмас экан, муваффақият қозона олмайди. Депутат **В. И. Воротников** шу фикрни ривожлантириб, демократиянинг ривожини давлат ўзагини мустаҳкамлаш, интизомни кучайтириш, сиёсий онг даражасини ошириш билан бевосита алоқадор эканини мантиқий равишда асослаб берди. Ҳозир эса, чамаси, тескари жараёнлар содир бўлмоқда: жамиятда, ижтимоий ва иқтисодий соҳаларда салбий тенденциялар кучайиб боряпти, деб уқтирди нотиқ. Шу боисдан ҳам марказий ҳокимиятни мустаҳкамлаш, унга сиёсий турмуш шакллари тобора хилма-хил бўлиб бораётган шароитда ижтимоий ўзгариш жараёнларини ўз вақтида ва аниқ йўлга солиб, назорат қилиб туриш имконини берадиган ҳуқуқларни бериб қўйиш жуда зарурдир.

Шу муносабат билан КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси Коммунистик партия кўтариб чиққан ташаббусга эътиборни қаратди, Коммунистик партия энди давлат фаолиятида ўз иштироки шаклларини қайтадан кўриб чиқмоқда.

Ю. Н. Афанасьев нутқидаги оппозиция зарурлиги тўғрисида айтилган фикрга тўхталиб, депутат мана шундай оппозиция ҳозирнинг ўзидаёқ мавжудлигини айтиб ўтди. Гап фақат унинг тегишли қонуний шаклларга кириши ҳақида боряпти. Сирасини айтганда, Коммунистик партиядан чиқиб, ўз ташкилотларини тузишга ҳеч ким ҳалақит бераётгани йўқ-ку, СССР Конституциясининг 6- ва 7-моддалари хусусидаги таклифлар, аслида, ҳозир мана шуни назарда тутади. Айтилган ҳақоратомуз ҳуружлар эса нотиқнинг виждонига ҳавола, деб хулоса қилди депутат.

Шундан кейин Съездда таҳрир комиссияси тузилди.

Жамиятнинг бир қисми, деди депутат **Г. Г. Гумбаридзе,** Президентлик ҳокимиятини жамиятни бошқаришнинг шахсий моделига қайтиш деб билмоқда. Аниқ бир шахс ҳақида гап борганида номзодни биз унга бермоқчи бўлган ҳуқуқлар билан таққослаш мумкин. Республика жамоатчилиги мамлакатда М. С. Горбачев раҳбарлигида ўтказилаётган демократик ўзгартишларни якдиллик билан қўллабқувватламоқда. Шу билан бирга Президентлик бошқарувининг жорий этилишини аниқ бир шахс билан боғлаб бўлмайди.

Депутатнинг фикрича, Қонун лойиҳасида СССР — суверен давлатлар иттифоқи эканлиги дуруст эътиборга олинмаган, миллатлараро муносабатларнинг бутун мураккаблиги ҳисобга киритилмаган. Жамиятнинг унитар давлатга қайтишига йўл қўймаслик истаги табиий. Бунинг учун Президентлик фаолияти устидан парламент томонидангина эмас, балки, эҳтимол, аввало, айниқса, иттифоқ шартномасига риоя этиш борасида Федерация кенгаши томонидан коллегиал назоратнинг самарали дастурини вужудга келтириш керак.

Қайта қуриш ва демократиялаш, деди Грузия ССР Олий Совети Президиумининг Раиси, иттифоқдош республикаларнинг ҳақиқий давлатчиликка эга бўлиши учун янги истиқболлар очди. Бироқ айни шу нуқтаи назардан қонун лойиҳаси муайян шубҳа-гумонларни келтириб чиқармоқда. Бу эса жиддий танқидий мулоҳазаларга сабаб бўлди, Грузия ССР Олий Советининг навбатдан ташқари сессиясида шу мулоҳазалар тасдиқланди. Депутатнинг фикрича, ҳар бир иттифоқдош республика кенг ваколатларга эга бўлган ўз Президентини сайлаш ҳуқуқини олиши керак. Бироқ афсуски, Қонун лойиҳасида бу нарса кўзда тутилмаган.

СССР Президенти лавозимини жорий этиш тўғрисидаги қарорни мамлакатимиздаги демократик ўзгаришлар мантиқи тақозо этмоқда, деб таъкидлади депутат **В. И. Мироненко.** Биз янги Конституцияни ишлаб чиқиш ва қабул этишни орқага суриб, ҳозирнинг ўзидаёқ хатоларга йўл қўйдик. Янги иттифоқ шартномасининг тузилиши ҳам кечикмоқда. Энди эса ҳал қилувчи пайтда тўхтаб қолиш ярамайди.

Съездда ўзидан аввал айтилган далил-исботларга нотиқ Президент идора усулини ёқловчи яна бир қанча мулоҳазаларни қўшди. Жумладан, деди у, Президентлик ҳокимияти ғоясини ҳимоя қилганда ижрочилик ҳокимиятини кучайтиришга зўр бермаслик керак. Унинг фикрича, Президентлик идора усулини жорий қилишнинг мақсадга мувофиқлиги умумий истиқбол мулоҳазалари важидан ҳам, демократик ўзгаришларни чуқурлаштириш ва жадаллаштириш важидан ҳам ўринлидир.

Нотиқ Президентнинг умумхалқ томонидан сайланиши астойдил тарафдори эканлигини айтгач, ҳозир таклиф қилинаётган истисно — биринчи гал Президентни айни Съездда сайлаш тўғрисидаги таклиф бу қоиданинг жиддий ва муҳим акси бўлмайдими, деган масала устида ўйлаб кўришни таклиф қилди. Бу ҳолда, деди у, халқ депутатлари Съезди мазкур қарорни қабул этишга ҳам, шунингдек, Қонунда писанда қилинган ҳолларда шу қарорни бекор қилишга ҳам ҳақли бўлганлиги сабабли Президентлик ҳокимиятининг роли бошқа муассасаларга зарар етказган тарзда ҳаддан ташқари ошиб кетмаслигининг кафолати бўла олади.

Жаҳондаги энг инсонпарвар мукофот машҳур олим Нобель номи билан аталади. Депутат **И. В. Дорохов** шу олимнинг «Ҳар қандай демократия разиллар диктатураси билан якунланади» деган сўзларни тилга олар экан, бу сўзлар мамлакатимиз учун башорат сўзлари бўлмаслигига умид билдирди. Ҳозир, деб таъкидлади у, қайта қуриш жараёнларига догматик кучларгина эмас, экстремист кучлар ҳам қарши турибдилар. Улар жамоатчилик норозилигидан фойдаланиб, аввало норасмий раҳбарликни, шундан кейин эса расмий раҳбарликни ҳам қўлга киритишга интилмоқдалар. Экстремизм гоҳо сўл, гоҳо ўнг ибора билан оломонни эргаштиришга ҳаракат қилиб, ялтироқ шуҳратпарастлик либосида майдонга чиқмоқда.

Ким тартиб ўрнатиши мумкин? Нотиқ шу саволга жавоб берар экан, Президентлик ҳокимиятини жорий этиш зарурлигига батафсил тўхталди. Президент лавозимини таъсис этишда биз шошма-шошарлик қилаётганимиз йўқ, балки орқада қолмоқдамиз, деб уқтирди у. Депутат лойиҳанинг асосий қоидаларини тўлдиришни таклиф этар экан, ҳадеб мажлис қилавермайлик, ишлаш керак, деб даъват этди.

Депутат **Н. П. Шмелев** мамлакатда Президентлик ҳокимияти ўрнатилишини қатъият билан қўллаб-қувватлади. Мураккаб, кўп миллатли мамлакатда, деди у, бутун халқ сайлаган олий ҳакам керак. Биз иқтисодиётда, яъни энг қалтис соҳада қатъият, сиёсий ирода ва ҳокимият йўқлигини тобора кўпроқ ҳис этмоқдамиз, ҳолбуки, худди шу иқтисодиётда янги даврда йўл қўйилган хатолар таъсирида емирилиш жараёни бораяпти. Аччиқ ҳақиқатни айтиб қўя қолайлик: биз иқтисодиётда ақли норасолар хонадонини бунёд этдик ва шу хонадон қонунларига кўра яшаб келмоқдамиз. Соғлом ақл-идрок, нормал иқтисодий қонунларга қайтмас эканмиз, тангликдан чиқа олмаймиз.

Олим илгариги Съездда қабул қилинган ҳукумат программасини танқид қилиб мазкур программани қатъиятсиз ва чала-ярим программа деб атади. Ўзига мушкуллик билан йўл очиб бораётган иқтисодий турмушнинг янги шаклларига кенг майдон очиб бериш керак. Озиқ-овқат развёрсткасидан озиқ-овқат солиғига ўтиш, ҳолдан тойган хўжаликларни сунъий тарзда қўллаб-қувватлашга барҳам бериш, қишлоқни крепостнойликнинг барча асоратларидан озод қилиш учун Президентнинг жасорати ва обрўси зарур. Депутат кооперация, мулкка исбатан ҳукумат тутаётган йўлни беқарор йўл деб ҳисоблаб, бунга қўшилмаганлигини айтди. Гарчи олқишланмаётган бўлса ҳам, аммо зарур бўлган тадбирларсиз, нарх ва молиянинг ислоҳотисиз бизнинг қўлимиз калта бўлиб қолади, деди пировардида нотиқ. Президентлик дадил ёндашувни намоён этади, деб умид қиламан.

Депутат **М. И. Иброҳимов** Съездда сўзга чиқиб, СССРда Президентлик лавозимини таъсис этишни ва шу масала хусусидаги Қонун лойиҳасининг асосий моддаларини маъқуллаган нотиқларни қўллаб-қувватлади. Мамлакат қайта қуриш йўлидан ўз ҳаракатида муҳим маррага яқинлашиб келди, деди у. Партия ҳокимиятни Советларга бериши реалликка айланмоқда, кенг омма сиёсат майдонига тобора кўпроқ жалб этилаяпти, Лекин бошқа ҳоллар ҳам кўриниб қолди. Бузғунчи кучларнинг мамлакат ҳаёти нормал маромига раҳна солиш, одамларда ишончсизлик ва қўрқув туйғусини қўзғатишга қаратилган уринишлари тез-тез бўлиб турибди.

Мамлакат Президенти лавозимининг таъсис этилиши, — деб таъкидлади нотиқ, — ҳокимият обрўсини, жумладан, ижроия ҳокимият обрўсини ошириш йўлидаги муҳим тадбирдир. Ушбу тадбир қайта қуриш жараёнларини жадаллаштиради, иқтисодиётни ривожлантириш, демократиялаш ва жамиятни инсонпарварлаштиришда катта одим бўлади. Қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятининг ажралиши ҳам қўшимча омилга эга бўлади.

Депутатнинг фикрича, тақдим этилган Қонун лойиҳасининг айрим қоидаларига аниқлик киритилиши керак. Федерация кенгаши ва Президент кенгаши фаолиятининг ваколати, тартиби ва шаклларини белгилашга синчковлик билан ёндашиш зарур.

Депутат **С. Я. Батишевнинг** фикрича, Президентлик мамлакатда давлат бошқаруви нуфузини шак-шубҳасиз кўтаради. Олий Совет Раиси ҳозир амалда реал ҳокимиятга эга эмас.

Нотиқ ҳозир таркиб топган ҳокимият структураси ҳақида гапирар экан, унинг ўз вазифасига ноқобиллиги ва зиддиятлилигини уқтириб ўтди. Масалан, Олий Совет ҳам, халқ депутатлари Съезди ҳам Қонун чиқариш фаолияти билан шуғулланмоқда. Айни вақтда

(Давоми 2-бетда).

ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИ УЧУН

(Боши 1-бетда).

бугун таклиф этилаётган Президентлик бошқаруви ҳам таркиб топган структурани дурустроқ соддалаштирмайди, деб ҳисобламоқда нотиқ. Аксинча, қўшимча тарзда Президент лавозими, Федерация кенгаши, Президентлик кенгашини тасдиқлаш мўлжалланмоқда. Структураларни тузишга тузиб қўйиб, қейинчалик улардан осонлик билан воз кечишга нега энди бунчалик ихлос қўйган эканмиз? — деб савол берди нотиқ. Олимнинг фикрича, тоталитаризм асоратларидан ишончли кафолатлар бўлиши учун Президентлик ҳокимияти дастурига аниқлик киритилиши керак.

Президент бошқарувини жорий этиш — мамлакатдаги танг аҳвол сабабли кўрилган фавқулодда чорадир деган мулоҳазаларда ҳақиқат бор, деди депутат **В. А. Медведев.** Бу тадбир салбий жараёнлар авж олиб кетишининг олдини олишга қаратилган катта долзарб сиёсий қарорлар қабул қилиниши учун зарурдир. Ҳозирнинг ўзидаёқ ҳокимиятнинг фалажлиги деб ном олган бошқарувдаги тартибсизлик ва мўртликдан ҳоли бўлиш зарур.

КПСС Марказий Комитетининг секретари қуйидагиларни таъкидлади: Съездда икки масала, яъни Президентликнинг жорий этилиши ҳамда Конституциянинг 6-, 7-моддаларини ўзгартириш тўғрисидаги масалалар бир вақтнинг ўзида муҳокама қилинаётганлиги тасодифий ҳол эмас. Башарти кучли ва ишга қодир Президентлик ҳокимияти бунёд этилмаса, партиянинг ўзининг ҳозирги вазифаларидан воз кечиши бебошликка олиб келиши мумкин.

Нотиқ, партия юқоридаги парламент фаолияти билан чекланиши ва ҳатто ўзини ўзи тарқатиб юбориши лозим, деб ҳисоблаётган кишилар фикрига қўшилмаётганлигини айтиб қуйидагиларни таъкидлади: ҳокимиятни партиядан давлатга бериш — тактикавий йўл бўлмасдан, балки КПСС раҳбариятининг бош йўлидир.

Нотиқ ўз сўзининг охирида партияни танқид қилувчилар хулқ-атворидаги хусусиятга эътиборни қаратди, улар яқиндагина зўр бериб Президентликни маъқуллашаётган эди. Бугун эса худди шундай зўр бериб, бу ғояни рад этмоқдалар. Унинг фикрича, бу ғалати жумбоқ КПСС муҳолифлари қўлида амалий дастур йўқлигидан далолат бериб турибди.

Депутат **В. И. Гольданский** дарҳол ўз нутқининг йўналишини белгилаб олди: М. С. Горбачевни назарда тутиб, СССРда Президентлик лавозимини таъсис этиш ҳақида гапирмоқчиман. Мен Михаил Сергеевич ҳозирги вақтда якка-ягона ҳақиқий номзод деб ҳисоблайман.

Президентлик лавозимининг жорий этилишини, гўё, Горбачев мутлақ шахсий ҳокимиятга интилаётгани тақозо этган, деган фаразларни нотиқ бемаъни гап деб атади. Эски мезонларга қараб айтадиган бўлсак, бундан беш йил муқаддам, у партия Марказий Комитетининг Бош секретари бўлганида, шу ҳокимиятни олган эди. Шу йиллар мобайнида у бутун куч-ғайратини маъмурий бюрократик системани бузиб ташлашга сарфлади. Мазкур системада эса партиянинг «катталари» мамлакатнинг тўла қонли хўжайинлари эдилар; эндиликда эса М. С. Горбачев, янги лавозимга чиқиб, гўё ҳокимиятни ўз қўлига олмоқчи деб ўйлаш тутруқсизликдир.

Депутат муҳокама қилинаётган Қонун лойиҳасига бир қанча тузатишлар киритишни таклиф этди.

Биз суверен республикалардан ташкил топган иттифоқ давлатида яшаётганимизни унутмаслик керак, деб эслатиб ўтди депутат **Э. Ю. Салаев.** Ижроия ҳокимияти соҳасида уларнинг ҳуқуқларига риоя этиш зарур кафолатлар билан таъминланиши керак. Озарбайжон ССР Фанлар академиясининг Президенти худди ана шу нуқтаи назардан Қонун лойиҳасига бир қанча муҳим мулоҳазалар ва қўшимчаларни таклиф этди.

Ҳарбий ёки фавқулодда ҳолат эълон қилиниши билан боғлиқ бандни яна ҳам аниқроқ ифодалаш керак, деб уқтирди депутат.

Бокуда фавқулодда ҳолат жорий этиш тўғрисидаги масалани Озарбайжон ССР Олий Совети Президиуми кўриб чиқмаганлигига таяниб, нотиқ Қонун лойиҳасига, СССР Президенти тегишли иттифоқдош республика Олий Советининг розилиги билан фавқулодда ҳолат эълон қилади, деб аниқ-равшан ёзиб қўйишни талаб қилди. Янгиланган иттифоқ шартномаси зарур. ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикалар вазифаларини янгидан аниқ-равшан белгилаб қўйиш лозим, деди сўзининг охирида депутат. Ана шу тагзамини масалалар ҳал этилгандан кейингина, биз СССР Президентига қайси вазифаларни ишониб топширишимиз, унинг фаолиятини, якка бошчилигини қай йўсинда чеклашимиз ҳақида жиддий гапириш мумкин.

Депутат **А. И. Казанник** СССР Президенти лавозимини таъсис этишни маъқуллаб гапирди. Лекин унинг фикрича таклиф этилган Қонун лойиҳасини тубдан қайта ишлаш зарур. Аввало, ҳокимиятларни аниқ-равшан белгилаб қўйиш зарур. Мазкур депутат иборасича айтадиган бўлсак, давлатнинг бирор-бир органи иккинчиси устидан устун бўлмаслиги учун тийиб туриш ва мувозанатни сақлаш системасини мустаҳкамлаш керак.

Шундан кейин Омск Давлат университети кафедрасининг доценти муҳокама этилаётган Қонуннинг СССР Президенти ҳуқуқлари ва бурчларига таллуқли бир қанча моддаларини таҳлил қилди. Унинг бир қанча таклифлари Президентнинг халқ олдидаги масъулиятини талқин этишга тааллуқли бўлди. У Қонуннинг шу қисмини талқин этишда чет эл тажрибасига кенгроқ суянишга даъват этди.

Уз нутқининг охирида нотиқ бундай деди: Ю. Н. Афанасьев нутқидаги охирги жумла регионлараро гуруҳ аъзоларининг фикрини ифодаламайди. Шу гуруҳ мажлисларида Ленин мероси муҳокама қилинганлигини ва бу меросни қандайдир йўсинда талқин этишга урингланликларини мен эслай олмайман, деди у.

Кун охирлаб қолган эди, шунинг учун ҳам, Съезд аҳли бундан буён қандай ишлаши керак, деган масала кўндаланг бўлди. Ҳар хил таклифлар айтилди. Раислик қилувчи, эълон қилинган нотиққа сўз берайлик, 13 март эрталаб эса бундан буёнги ишнинг тартибини белгилайлик, деб тавсия этганида бу ҳаммага маъқул бўлди.

Шундан кейин сўзга чиққан депутат **Е. И. Подолянина** вужудга келган вазият тартиб ўрнатиш, иқтисодиётдаги ишларни яхшилаш учун дарҳол туб қарорлар қабул қилинишини талаб этмоқда, деб таъкидлади. Бундай вазиятда худди Президент ҳокимияти жуда зарурдир.

Колхоз раиси ўзининг кўп йиллик тажрибасига таяниб, хўжалигимизда демократия, бор, лекин интизом, масъулият, тартиб ҳам бор деб уқтирди.

Нотиқ, мен депутат, коллектив раҳбари, она сифатида миллатлараро нифоқ сабабли кишилар бошига тушаётган кулфатга ҳамдардман, деб уқтирди, у виждон даъватига қулоқ солиб, давлатга, кўп миллатли оилада тартиб ўрнатишга чақирди. Агар оила иноқ-тотув бўлмаса, ҳамма озор чекади. Нифоқни истаётган кишилар бошига ҳам кулфат тушади.

Шу билан Съезднинг биринчи иш куни якунланди.

Съезд ўз ишини давом эттирмоқда.

(ТАСС).

Акс-садо

«БИЛЛУР ГАРДИШИДАГИ ДОҒ»

(1990 ЙИЛ 13 ФЕВРАЛЬ)

Аҳволимиз жуда жиддий. Ноҳиямиз Мироқи қасабаси ва унинг атрофидаги қишлоқлар Ҳисорак сув омбори қурилиши бошлангунга қадар ҳавоси мусаффо, суви тоза, табиати гўзал бир воҳа эди. Сув омбори қурилиши бошланиши билан бу ерлардаги аҳвол тубдан ўзгарди. Мақолада бу ҳақда тўғри далиллар келтирилган. Ростданам ҳозирги Оқсув дарёсидан фойдаланаётган аҳолининг барчаси сув омборининг оқава ва ифлос сувидан истеъмол қилиб келади. Устига-устак сув бўйидаги корхоналар чиқиндилари дарёни ҳаддан зиёд ифлослантирмоқда. Қолаверса, сув омборида тўпланган оби-ҳаёт ҳам тоза эмас. Чунки у ерда бир вақтлар «Чакки» қабристони бўларди. Сўзсиз унинг қолдиқлари қолиб кетди. Тоғ ҳудудидан оқиб келаётган турли чиқиндилар, ҳайвон ўликлари омборда йиғилаётгани ортиқча.

Тўғон ҳатто деҳқончиликка ҳам фойда келтирмади. Уни ҳозирда халқимиз ўлик сув, деб атамоқдалар. Сабаби омборда узоқ вақт сақланиб қолган сув ёзнинг энг иссиқ даврида ҳам ниҳоятда совуқ бўлиб, экинларнинг ривожига салбий таъсир этмоқда. У халқ бошига қурилган офат, табиат учун энг хатарли манба бўлиб қолди. Чунки ёз ойида сувни тежаш учун дарё қуритилади. Натижаси аён. Барча жонзод қирилиб кетмоқда. Бир вақтлар Оқсув дарёсида балиқлар жуда кўп бўлар эди. Ҳозирда ҳатто биттасини кўриш учун соатлаб сувга термулиб туриш лозим бўлади.

Биз мақолада очилмай қолган далиллар ҳақида тўхталмоқчимиз. Сув омборини халқимиз бошига қурилган ўлим офати деб атадик. Бу ҳақиқатан ҳам тўғри. Халқимиз Ҳисорак сув омбори маъмурияти тутган йўл билан ҳеч қачон муроса қилолмайди. Бир вақтлар ҳурматли ёзувчимиз Ойбек дам олиб, ижод қилган Қани боғини ҳурматли «ака»хонларимиз камоли эҳтиром билан вайрон қилдилар. Боғ ўртасидан оқиб ўтувчи дарё ўзани канал билан алмаштирилди. Бунинг оқибатида 50—60 йиллаб халқимиз меҳнати билан кўкартирилган дарахтлар кесиб ташланди. Табиий булоқлар қуриди. Ана шу янги қурилган сув йўли ўрнидаги ўзан «Қизил дарё» деб аталарди. Қани Полмон, Шовкан, Бўзариқ, Чоршанба каби қишлоқларни кесиб ўтиб, Шаҳрисабзнинг ғарбий томонидан яна Оқсув дарёсига қўшилиб, табиат кўркига-кўрк бағишлар эди. Бу кўпгина корчалонларга ёқмай, дарёни қуритиб, аҳоли зич яшайдиган, қишлоқлар ўртасидан ниҳоятда тез оқадиган, усти очиқ канал бунёд этдилар. Бундан аҳоли жабр тортиб турибди. Гоҳ кимнингдир моли, баъзида ширин фарзанди оқиб, ҳалок бўлмоқда. Масалан 1988 йилда Бўзариқ қишлоғидан икки нафар боланинг онаси, 1989 йилда эса етти нафар ота шу каналга оқиб ҳалок бўлди. Лекин бу нарса сув хўжалигидаги мутахассис ўртоқларни ҳеч қандай ташвишга солган эмас. Фуқаролар каналнинг лоақал устини ёпиш, ёки эски дарё ўзанига буриб юборишни сўраб қанчалар мурожаат қилдилар. Лекин ҳеч ким қулоқ солган эмас.

Айни пайтда Мироқида қурилган кислород йиғиш заводи халқнинг тинка-мадорини қуритмоқда. Ҳаводан кислород сўриб олингач, кечалари эркин нафас олиш оғирлашмоқда. Сувнику заҳарладилар, энди нафас оладиган ҳавомизни ҳам тортиб олиш не дегани? «Ёш ленинчи»да эълон қилинган мақола халқимиз юрагидаги дардларини уйғотиб юборди. Энди унинг шифосини излаяпмиз.

Қўшша ЭРГАШЕВ,
Темир УМИРОВ,
Нурилло ЗИЁДУЛЛАЕВ.
Жами ўн имзо.

Умуман олганда, ушбу мақолани тайёрлашда Оқсув қишлоқ Совети ҳудудида яшовчи 300 дан зиёд қишлоқ аҳли иштирок этди.

* * *

Илгари ойнаи жаҳондан кўрардик, ўқирдик, катта-катта шаҳарлардаги кўнгилсизликларни.

Кўрсатувдаги танқидлардан сўнг ўйлар эдик ва орзу қилар эдик. Биз томонларга ҳам мухбирлар келишиб, ўз кўзлари билан кўришса, расво табиатимизни қалам тиғига олишса деб. Ниҳоят бизгаям навбат тегибди. Илгари қишлоғимизнинг ҳар иккала томонидан катта дарё оқар эди. Оқсув ва Чоршанба дарёси.

Оқсув бўйларида бир сайр қилган киши олам-олам қувончларга тўлиб қайтар эди. Қўлидан келганлар бебаҳо, мазали балиқлардан тутиб баҳри-дилини очарди.

Ҳозир қандай?

Ҳисор тоғ ён бағридан келаётган бу ажойиб дарё мададга муҳтож. Тотли балиқлардан ажралган. Кўм-кўк сувлари гоҳида лойқа, қоп-қора. Баъзида техника мойи ва яна аллонималар оқмайди дейсиз. Шу кунда дарёнинг бўйига борган киши нафратланиб, ғазаби тошади. Унинг шифобахш сувидан асар ҳам йўқ. Кўпгина турли хил касалликларни келтириб чиқарадиган бўлиб қолди. Шифохонада жой етишмайди. Хасталар кўплигидан. Бу ҳолнинг келиб чиқишини сувдан деб биламиз. Омборхонанинг сувини ичиб бўладими? Биз ичаяпмиз.

Р. БЕРДИЕВ.
И. РЎЗИЕВ,
У. ПЎЛАТОВ,
И. ҲУСАНОВ.

Шаҳрисабз ноҳияси, «Социализм» жамоа хўжалиги, Шерамон қишлоғи.

Жумҳурият янгиликлари

● **БОҒОТ** тўқимачилик фабрикаси коллективи газламанинг янги турини тайёрлашга киришди. Анъанага кўра, бундай маҳсулотни ишлаб чиқариш ёш, шу билан бирга тажрибали тўқувчи Р. Отамуродовага ишониб топширилди. Тармоқ нормасидагидан бир ярим баравар кўп — ўттизта станокда ишлаб, у биринчи кунёқ смена топшириғини оширибриб бажарди.

Рўзигул Отамуродова фабрикада бор-йўғи учинчи йил ишламоқда. Лекин шу вақт ичида у хом газлама тайёрлашнинг барча усулларини ўрганиб олди. Техникани яхши билиш, станокларни айланиб чиқишнинг пухта ўйланган йўналиши унинг учун муҳим резерв бўлиб хизмат қилмоқда. Айтганча, у ўз тўқув машинасини мустақил созлайди.

Илғор тўқувчи ўтган йил планини октябрь ойидаёқ уддалаган эди. Ҳозир у июнь ойи ҳисобига меҳнат қилмоқда. Фабриканинг ўнлаб бошқа ишчилари ҳам жадал график асосида ишламоқдалар. Бу шунинг учун ҳам муҳимдирки, меҳнат унумдорлиги ўсиб борган тақдирдагина ўзини-ўзи пул билан таъминлаш принциплари асосида ишлаш салмоқли самара бериши мумкин.

⊙ **«ЎЗБЕКИСТОН АВТОМОБИЛЧИСИ»** рўзномасининг дастлабки сони чиқди. Энди тармоқнинг юз мингдан зиёд ходими ўзларини қизиқтирган ахборотни ўз рўзномаларида ўқишлари мумкин. Рўзнома икки тилда — ўзбек ва рус тилларида 20 минг нусхада чиқади.

«Ўзбекистон автомобилчиси» — Автомобиль транспорти нозирлиги ва тармоқ касаба союзининг органидир. Шу рўзномани чиқараётган беш нафар журналист қайта қуриш жараёнига ошкора ёрдам беришни, иқтисодиётнинг долзарб муаммоларини ёритиб боришни, тармоқдаги ўткир бўлиб турган анчагина масалаларни ҳал этишни ўз олдиларига вазифа қилиб қўйди.

⊙ **САНОАТ** корхоналаридан чиқадиган оқава сувлар бундан буён Шаҳрисабзга хавф солмайди. Бу ерда биофильтрлари бир кеча-кундузда 16 минг кубметргача сувни тинитиб бера оладиган қудратли тозалаш иншоотлари фойдаланишга топширилди.

Кўп йиллардан буён қурилаётган тозалаш иншоотларининг битказилиши туфайли Танҳоз тоғ дарёси ҳавзасининг ифлосланмаслигига кафолат пайдо бўлди. Консерва ва вино-ароқ заводлари, шойи тўқиш фабрикаси бу дарёни анчадан буён заҳарлаб келарди. Табиатни муҳофаза қилиш органлари шу корхоналар раҳбариятига бир неча бор жарима солган, лекин аҳвол ўзгармаган эди. Тозаловчи фильтрлар — шак-шубҳасиз яхши тўсиқ, лекин фақат уларнинг «хушёрлиги»га ишониб ўтираверишяра майди. Бу корхоналарда ҳам пухта экологик қалқонлар ўрнатилиши керак.

⊙ **НАМАНГАН** ноҳиясидаги «Ленинград» жамоа хўжалигининг боғлари бу йил тўрт баравар кенгайди. Бунинг устига пахтакорлар энди картошка ва нўхот етиштириш билан ҳам шуғулланишга аҳд қилдилар.

Боғлар, узумзорлар ва бошқа қишлоқ хўжалик экинлари майдонларини кенгайтириш Наманган вилоятида одат тусига кирди. Энди янги боғ-роғлар 3300 гектар ерни эгаллайди. Бир вақтнинг ўзида шахсий ёрдамчи хўжаликлар ҳам ривожлантирилса, яқин йиллар ичида пештахталарда унча қиммат бўлмаган сервитамин маҳсулотлар кўпайишидан умид қилиш мумкин.

Қўқон пойафзал ишлаб чиқариш бирлашмаси маҳсулотлари тобора харидоргир бўлиб бораётгани сир эмас. Бу бирлашма ишчи-хизматчиларининг зиммаларидаги масъулиятни тўла ҳис қилиши билан ҳам боғлиқдир.

— **Корхонамизда 869 нафар комсомол** аъзоси меҳнат қилади, — дейди **бирлашма комсомол ташкилоти котиби Акмал Аҳмедов.** — Уларнинг жонбозлиги туфайли ойлик ва квартал планлари мудом бажариб келиняпти. Бунда комсомол-ёшларнинг хизматини алоҳида таъкидлаш жоиз.

СУРАТЛАРДА: 6-модель цехи ишчиси, комсомол аъзоси Дамир Ҳафизов; бирлашма бичув цехида.

Муҳаммад АМИН суратга олган.

Ёшлар телетайпи

МУРУВВАТ

Андижондаги «Ёшлик» комсомол-ёшлар мактаб-дўкони аҳли хайрли ташаббус билан чиқди. Дўкон ходимлари 1 февралдан бошлаб планга қўшимча даромад ҳисобидан андижонлик II группа ногирони Салоҳиддин Мирзаевнинг кўп болалик оиласини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминламоқда. Тўрт килограмм гўшт, 50 килограмм биринчи навли ун, гуруч, макарон, ёғ, чой, қуюлтирилган сут сингари маҳсулотлар оилага бепул элтиб берилди. Бундан буён ҳам бу оила биринчи галдаги кундалик эҳтиёж молларини ҳар ойда олаверади.

«Ёшлик» меҳнатчилари бундай мурувватни биринчи марта кўрсатишаётгани йўқ. Улар илгари шу дўконда ишлаган ва бугунги кунда қарилик гаштини сураётган пенсионерларга ҳам моддий кўмак беришга қарор қилишди. Энди улар савдо ходимларининг пландан ташқари даромади ҳисобига ойига қўшимча равишда 30 сўмгача пул оладилар.

Шунингдек «Ёшлик»чилар уруш ва меҳнат ветеранларига оталиқ қилишни ҳам ўз зиммаларига олишди. Мана, бир неча йилдирки, дўкон биринчи группа уруш ногиронларидан 6 нафарига ҳамда ҳалок бўлган байналмилал-жангчи оиласига бепул озиқ-овқат маҳсулоти етказиб бермоқда.

«ТАЖРИБА КЕРАКМИ? МАРҲАМАТ!»

Тошкентдаги 107-мактабда «Юқори синф ўқувчилари парламенти» иш бошлади. Бу «Альтернатива» ёшлар ижодий педагогика клуби таклиф этган янгиликлардан биридир. Клуб эса «Ўртоқ» («Товарищ») педагогика бирлашмаси қошида ташкил топди. Клубнинг доимий аъзолари ҳисобланган муаллимлар, талаба-ю юқори синф ўқувчилари мактаб таълимини янгилашнинг хилма-хил шакллари устида изланмоқдалар.

— Бугунги кунда ҳам мактаблар маъмурийбуйруқбозлик иш услубининг эскириб қолган кўринишлари қобиғида қолиб келмоқда, — дейди клуб ишлари мувофиқлаштирувчиси А. Одколько.

— Бизнинг «Альтернатива»миз эса илғор педагогик тажрибани изчил алмашиб туришга имкон яратади.

Клубда, муайян мажлислардан ташқари бошқа турли ўқувлар ҳам уюштирилмоқда. Мактабнинг хўжалик ҳисоби шароитидаги иқтисодий фаолияти босқичлари, юқори синф ўқувчиларининг ёзги меҳнат таътилини ташкил этиш сингари қизиқ таклифлар шулар жумласига киради. Ҳозирги замон педагогика муаммолари билан қизиқувчиларга клуб ўз тажрибасини ўртоқлашишга тайёр.

Долзарб мавзу

Фирма эгаларига энди нима деймиз?

Эни икки метр бўлган хом сурп тошкентлик тўқимачиларнинг жаҳон бозорига чиқиши учун йўл очиб берди. 36 та «СТБ» дастгоҳи билан жиҳозланган тўқимачилик участкасида дастлабки маҳсулот тайёрланиши биланоқ Тошкент тўқимачилик фабрикасига газламани ҳатто ишлов берилмаган ҳолида ҳам сотиб олишга тайёр турган чет эл фирмаларидан таклифлар кела бошлади. Эни икки метрли сурпнинг афзалликларидан кўпгина мамлакатлар муваффақиятли фойдаланишмоқда. Бу афзаллик шундан иборатки, газламани бичиш чоғида ундан анъанавий эни 90 сантиметрли газламага нисбатан анча кам чиқинди қолади. Демак, бундай газлама тежамлироқ, у билан ишлаш ҳам енгилроқ бўлади.

Корхона тўқимачилик участкаларини тўла қайта жиҳозлашни ва уларни эни икки метрли газламалар чиқаришга мослашни режалаштирмоқда. Лекин бу газламага қаерда ишлов бериш мумкин? Айни пайтда пардозлаш корхонасини реконструкция қилиш, уни лавсан қўшилган ип газлама тайёрлашга ўтказиш масаласи кўндаланг бўлди.

Тошкентлик тўқимачилар «Технопромимпорт» ёрдамида Ғарбий Германиянинг «Бабкок» фирмаси билан алоқа боғлаб, у билан ускуналар етказиб бериш ва уларни ўрнатиш тўғрисида шартнома туздилар. Фирма ходимлари июнь ойига бориб бутун техникани етказиб бериш, инженерларимизни у билан ишлашга ўргатиш, 1991 йилнинг июль ойида эса йилига 25 миллион метр газлама ишлаб чиқариш қувватига эга бўлган линияни ишга тушириш мажбуриятини олди. Бу арзонга тушмайди — чет эл валютаси ҳисобида саккиз миллион сўм кетади. Лекин комбинат коллективи сарф-харажатлардан чўчимаяпти.

Бир қарашда асосий масалалар ҳал қилингандек кўринади, ускуналар чет элдан ўз вақтида келиб турибди. Пардозловчилар эса ҳайрон — валютага сотиб олинган дастгоҳлар тўғри омборга келиб тушиб, чанг босиб ётибди, маънавий жиҳатдан эскириб қоляпти. Ўзи нима гап?

Графикка кўра Ғарбий германиялик мутахассислар шу йилиёқ дастгоҳларни ўрната бошлашлари керак. Лекин улар ишларни қурилаётган объект тўла битказилганидан кейингина бошлаймиз, деб шарт қўйдилар. Объектда эса ҳозирча устунлар ва томдан бўлак ҳеч вақо йўқ. Бош пудратчи — «Ташгорпромстрой» трестининг 63-қурилиш-монтаж бошқармаси фақат ўтган йилнинг ўзида йиллик пландаги 1,5 миллион сўм ўрнига атиги бир миллион сўм капитал маблағни ўзлаштирди. Гоҳ одамлар етишмаслигини, гоҳо эса йиғма темир-бетон, металл конструкциялар ўз вақтида етказиб берилмаётганлигини баҳона қилишмоқда.

Яна қурувчилар айбдорми? Э, йўқ! Буюртмачи, яъни Тошкент тўқимачилик фабрикасининг дирекцияси уларга шу пайтга қадар оқартириш-мерсеризациялаш ва бўяш-гул солиш корпусларининг лойиҳасини бермади.

Лойиҳа бўлмаса шу кунгача қандай қурилаётган эди? Гап шундаки, реконструкциянинг ўзи йигирма йилдан бери давом этаяпти, лойиҳа эса шу вақт ичида уч марта ўзгарди. Барча ишларни Москвадаги 1-Давлат лойиҳалаш институти бажараяпти. Энг оддий масалани ҳал қилиш учун баъзан ойлаб вақт кетмоқда. Шундай экан, қурилиш ишларининг юқори суръатларига эришиш, реконструкцияни тугаллаш тўғрисида гапиришга ҳали эрта.

Қурувчилар ишни реал муддат — келаси йилнинг тўртинчи кварталида тугаллаш мумкинлигини, лекин бунинг учун лойиҳа-смета ҳужжатлари ва материаллар билан тўла таъминланишлари зарур эканини айтишмоқда. Фирма ходимлари эса қурилиш нима учун бунчалик чўзиб юборилаётганлигидан ҳайрон бўлишмоқда. Уларда ҳатто чўзилиб кетадиган қурилиш деган тушунчанинг ўзи йўқлиги учун буни уларга қандай тушунтириш мумкин?

М. КИМ,
ЎзТАГ мухбири.

Василий СЕЛЮНИН

ИҚТИСОДИЁТНИНГ ҚОРА ТУЙНУКЛАРИ

I.

Савдонинг издан чиққанлиги — давримизнинг энг характерли ва хавфли белгиси. Ҳеч ким эрта ёки индинга пештахтадан қайси маҳсулот йўқ бўлиб қолишини билмайди. Яқинда Киров вилоятига, ота-онамнинг олдига боргандим. Ҳамюртларимнинг худди уруш олдидан бўлганидек, эҳтиёт шарт туз, гугурт ғамлаб қўяётганларини кўрдим. Вилоят рўзномаси эса бундай нарсалар омборда тўлиб-тошиб ётганини, бундан буён янада кўп бўлишини ёзди. Мақолани радиода ҳам ўқишди. Филиппова қишлоғидаги автобус бекати яқинида бир кампирнинг халтани тўлдириб туз олиб кетаётганига кўзим тушди. Шунча тузни нима қиласиз, деб сўрадим. Суҳбатдошим мени ўлжасини тортиб олишга тайёр турган бошлиқлардан бири деб гумонсираб сигирини туз билан боқиши тўғрисида ёлғонни тўқий бошлади. Суҳбатимизга ўткинчилардан бири аралашди: «Нега, бу одамга ёпишиб олдинг? Радиони эшитиш керак — сенга рус тилида айтишди-ку, дўконда ҳеч нарса бўлмайди», деб. Аҳвол шу ҳолда қоладиган бўлса, яқин орада ватанимиз йўлларида бир пуд тошни ҳам эҳтиёт шарт орқалаб кетаётганларини кўрганингизда ҳам ажабланмайдиган бўласиз.

Вазиятни қўлга олиш учун ихтиёримизда бир неча ой бор, холос. Ушбу сатрлар чоп этилгунга қадар кўп нарса ойдинлашади. Башорат қилишда янглишган бўлсам худога шукр, дердим. Бироқ, воқеалар ривожи аксинча йўналмоқда — истеъмол бозоридаги пул ва маҳсулот бирлиги орасидаги жарлик тобора чуқурлашмоқда.

Бу борада айниқса 1988 йил хатарли бўлди. Ишчи ва хизматчиларнинг ўртача ойлик маошини 4 сўмга ошириш режалаштирилганди. Қўшимчани 12 ойга, олинган натижани эса яна 117,5 миллион хизматчига кўпайтиринг ва сиз бу «арзимаган қўшимча» оз эмас, кўп эмас, қарийб 20 миллиард сўм эканлигини кўрасиз. Бундан ташқари колхозчиларнинг ойлик иш ҳақи ҳам мўлжалланганидан тўрт баробар тез ўсди, бошқа тўловлар кўпайди. Шу тариқа истеъмол бозорига пул ёғилди.

Бир қарашда бозор «ҳужум»ни муваффақиятли қайтаргандек: 1988 йилда 1987 йилга қараганда аҳолига 25 миллиард сўмлик кўп маҳсулот сотилган. Маҳсулот сотишда рекорд ўсишга эришилганлиги тўғрисида бизга фахр билан маълум қилинди. Бўлмасамчи! Ахир 1986 ва 1987 йилларни қўшиб ҳисоблаганда маҳсулот сотишдан олинган фойда 17,3 миллиард сўмни ташкил этганди. Ўтган йили эса бирданига 25 миллиард, яъни тўрт кишилик ҳар бир оилага 300 сўмлик маҳсулот сотилган. Агар ана шундай ҳисоб-китоб қиладиган бўлсак, ҳаётимиз анча яхши бўлиши керак эди, бироқ, негадир биз, истеъмолчилар буни ҳис этмадик. Демак, бу ерда нимадир бор.

Авваламбор маҳсулот айрбошлаш ниманинг ҳисобига ўсганлигини аниқлаб олайлик. Публицистлар бизнинг енгил саноатимиз харидоргир бўлмаган нарсаларни ишлаб чиқаришни одат қилиб олишган, деб ёзишга кўникиб кетишган. Аҳоли жон бошига ҳисоблаганда пойабзал тўлиб-тошган, бироқ оёққа ҳеч нарса ололмайсан. Кийим-кечак тоғ-тоғ бўлиб уюлиб ётибди, аммо харидор хорижнинг жинсисини қидиради ва транзисторга қанча тўласа, унга ҳам шунча тўлайди. Хотиржам бўлинг, ҳозир бундай ҳолни кўрмайсиз, бу муаммони биз осонгина ҳал этдик. Дўкон пештахтасида нимаики бўлса — туриб қолганми, сифатлими, қимматми, арзонми, барибир, ҳаммасини супуриб кетишяпти. Кейинги уч йил ичида савдода эҳтиёт шарт сақланувчи 17 миллиард сўмлик маҳсулот қисқарган ва кўпгина нарсалар белгиланган миқдордан анча оз. Яхши нарсанинг ўзи кам — савдо чапарастасига ишлаганда шунақа бўлади — бугун товаларни «тўкиб» ташлашади, эртасига костюмларни.

Шундай бўлса-да, эҳтиёт шарт олиб қўйилган молларнинг сотилиши маҳсулот айрбошлашдаги ўсишни белгиламайди. Нархнинг кўтарилиши фойданинг ўсишидаги туганмас манба бўлиб хизмат қилди. Бунинг қандай амалга оширилганлигига эътибор берайлик. Ўтган йили давлат ва ширкат савдосида гўшт маҳсулотларини сотиш 5 фоизга ошди. Ажойиб-а, тўғрими? Аммо ўсиш килограммлар билан эмас, сўм билан ҳисобланган. Ваҳоланки, харидингизнинг ўртача нархи 4 фоизга ўсган, холос. Демак, сотилган маҳсулот миқдори бор-йўғи бир фоизга ўсган, холос. Худди шу даврда аҳоли сони ҳам бир фоизга ўсганлигини ҳисобга оладиган бўлсак, жон бошига маҳсулот сотиш илгариги даражада қолган. Фарқи шундаки, биз билан сиз олдингидан кўпроқ тўлаяпмиз. Бу айёрликни тушуниш қийин эмас: мисол учун рус қазисини (колбасани) давлат дўконидан олиб, ширкат дўконига берилса бўлди, нархи икки баробар ортади. Шунисига шукр қилиш кераккн, ҳар ҳолда гўшт сотиш қисқаргани йўқ. Лекин бошқа маҳсулотларга келганда бундай деёлмайсиз.

Кийим-кечак, газмолни олиб кўрайлик. Бу маҳсулотларнинг ўртача нархи йил давомида 10 фоизга кўтарилган. Агарда уларни ундан олдинги йилда қанча сотишган бўлишса, шунча сотишганда эди, фойда ҳам 10 фоизга ошган бўларди. Бироқ, фойда бор-йўғи 4 фоизга ўсган, холос. Бу кийим-кечакни доналаб, газмолни метрлаб сотиш йил давомида 6 фоизга камайди деганидир. Пойабзал 8 фоизга қимматлашгани эвазига нақд сотиш камайгани ҳолда фойдани 4 фоизга оширишга эришилди. 1988 йилда 1980 йилга қараганда 268 мингта кўп холодильник ишлаб чиқарилган, аммо 313 мингта кам сотилган. Уларни чет элга сотишган, уйда эса нархини кўтаришган ва фойданинг ўсишига эришилган. Қанд, маргарин, картошка, мевалар, фотоаппарат, мотоцикл, енгил автомашиналар, ёғоч тахта сотиш шу қадар камайганки, ҳатто нархни кўтариб ҳам фойда кўриб бўлмади. Умуман, маҳсулот айрбошлашдаги йиллик ўсишнинг тўртдан уч қисми ўртача чакана нархнинг кўтарилиши ҳисобига бўлди.

Пештахтада кўпайган бирдан бир нарса — бу ароқдир. 1988 йил бюджетини тасдиқлашаётганда ароқдан келадиган фойдани 11,5 миллиард сўмга камайтиришни мўлжаллашганди. Амалда эса фойда 3 миллиардга кўпайган. 1989 йилнинг биринчи кварталида бюджетимизнинг бахтига ароқ сотиш деярли 1,4 баравар ошган! Иқтисод фанининг тарихчилари вақти келиб, бу оламшумул лўттибозликни ўз дарсликларига киритсалар ажаб эмас. Ичкиликбозликка қарши кураш баҳонасида ароқнинг нархини икки баравар кўтаришди ва айни пайтда уни сотишни қисқартиришди. Узундан узоқ навбатлар пайдо бўлди, чайқовчилик кўз кўриб, қулоқ эшитмаган даражада авж олди. Норозилик энг юқори поғонага кўтарилганда эса маъмурлар ичувчи омманинг қонуний манфаатларини инобатга олди: етар энди, навбатлар билан совет кишисининг қадрини таҳқирлашга барҳам берайлик! Биз билан сизнинг оғзимиз қулоғимизда: хоҳласак ичамиз, хоҳламасак йўқ. Дарвоқе, молиячиларнинг ҳам оғзи қулоғида: хазинага ароқдан тушадиган даромад унинг нархи ошмасдан олдингига қараганда икки баравар кўпдир. Спиртли ичимликлар ичиш борасида биз 28 ривожланган мамлакатлар орасида биринчи ўринни мустаҳкам эгаллаб турибмиз. Мамлакатимиздаги

1

ҳар бир оила бюджетининг 13 фоизини ароқ «емоқда». АҚШда эса бу кўрсаткич 1,5 фоизни ташкил этади. Ичкиликбозликка қарши кураш охир оқибатда газакни камроқ истеъмол қилишга олиб келди. Ҳаммаси бошиданоқ шундай ўйланган демоқчи эмасман, лекин иқтисодиётда ният эмас, натижа муҳимроқдир.

Кўриниб турибдики, 1988 йилда маҳсулот айрбошлашда қўйилган рекорд салбий омиллар ҳисобига бўлган: эҳтиёт шарт нарсаларни сотиш, нарх-навони кўтариш, харидорларни маст қилиш. Бироқ ана шундай кескин чоралар билан ҳам аҳолига тарқатилган пулни «йиғиштириб» олишнинг имкони бўлмади. Айтгандай, яна бир рекорд ўрнатилган. 70-йилларда жамғарма кассаларига қўйилган пул миқдори йилига ўрта ҳисобда 11 миллиард сўмдан ошарди. 80-йилларнинг биринчи ярмида — 13 миллиарддан. Кейин эса бирданига кескин ошди: ўтган йили бу рақам 30,6 миллиардга етди. Мазкур рақамларни таҳлил этишга уриниб кўрайлик. Иқтисодий вазиятга нотаниш одамга нисбатан бўлганидек, муносабатда бўлиш керак: аввалига яхшиликча, бўлмаса ёмонликча. Балки жамғарманинг ошгани яхшидир. Афсуски, истагимизга қарама-қарши ўлароқ бу ундай эмас.

Жамғарма нима билан таъминланган? 1960 йилда жамғарма дафтарчаларида 10,9 миллиард сўм «ётарди», савдодаги эҳтиёт шарт олиб қўйилган моллар эса 24,5 миллиард сўмлик эди. Агарда жамғарувчилар йиғиб қўйган пулларнинг ҳаммасини бирданига сарфлаганларида ҳам, мол етибгина қолмай, уни танлаш имкони ҳам бўларди. Йиллар ўтиши билан жамғарма ва эҳтиёт шарт моллар суммаси тенглашди, шундаям бир карра бўлса-да, таъминлаш имкони бор эди. 1988 йилнинг охирига келиб эса жамғарма деярли 300 миллиардни ташкил этган бўлса, эҳтиёт шарт моллар бор-йўғи 81 миллиард сўмлик эди. Демак, ҳисобда турган жамғарманинг салкам чорак қисми маҳсулот билан, қолгани эса давлатнинг чин сўзи билан таъминланган, холос.[1]

Шундай қилиб, пул даромадининг йиллик қўшимчаси бир йўла икки рекорд ўрнатишга етарли бўлди: ҳам кўз кўриб, қулоқ эшитмаган даражада маҳсулот айрбошлашнинг сохта ўсишини таъминлаш учун, ҳам жамғарма банкидаги бефойда жамғарманинг улкан миқдорда ўсиши учун. У ёққа ҳам, бу ёққа ҳам етиши учун қанча пул босишга тўғри келди экан? Эмиссия даражаси ақлни лол қолдиради: 1988 йилда қоғоз пуллар 1987 йилга қараганда 2, ўтган беш йилликда ҳар йилги ўртача кўрсаткичдан 4 баробар кўп пул босилган. Уруш давридан бери сўм бу даражада қадрсизланмаган эди.

Ҳозирги кунда истеъмол бозорига навбатдаги пул тўлқини бостириб кирди. Ўтган йили ишчи ва хизматчиларнинг ўртача ойлик маоши 203 сўмдан 217 сўмга етди. Афсуски, бу пуллар маҳсулот билан таъминланмаган. 1989 йилнинг биринчи кварталида эса ўртача маош 234 сўмга кўтарилди. Мазкур рақам йиллик режага қараганда 10,4 баробар, колхозчиларнинг иш ҳақи эса 5 баробар тез ўсмоқда. Ўртача рақамлар ўртачалигича қолаверади. Ҳаммадан ҳам қатъий маошлиларга, пенсионерларга қийин: уларнинг пулига пул деярли қўшилмайди, айни пайтда эса сўмнинг харид қуввати тобора тугаб бормоқда.

Кўриниб турибдики, бу йил ўтган йилги рекордлар ҳам ҳеч гап бўлмай қолди: ҳатто ҳозирги жараён тезлашмаган тақдирда ҳам маҳсулот айрбошлаш сохта равишда камида 31 миллиард сўмга, жамғарма банкидаги жамғармалар эса 43 миллиард сўмга ошади. Молия министри эса бамайлихотир: «Аҳолининг бошқарилмайдиган даромадлари ўсиб бормоқда. Яна пул эмиссиясини қўллашга тўғри келади», дейди.

II.

Чакана нархлар 8 фоизга ўсди. Америкалик айрим шўрошунослар бу рақамни 15-20 фоизгача кўтаришмоқда. Бу тўғрисида гапириш ёқимсиз бўлса-да, аммо асосий кулфатимиз бунда эмас. Шундай мамлакатлар ҳам борки, инфляция даражаси ўнлаб фоизни ташкил этса-да, ҳеч нарса бўлмагандек яшашмоқда. Биздаги инфляция жараёни хатарли тус олди. Дўконлар кўз очиб, юмгунча шип-шийдам бўлмоқда, ҳар қанча пулга бўлса-да, маҳсулот ололмай қоляпмиз.

Нимаикимиз бўлса, ҳаммаси гаровга қўйилган. Маҳсулот тақчиллиги қайта қуришни, у билан бирга бизнинг яхши яшашга бўлган умидимизни ҳам бўғишга қодир. Кундалик турмушимиз биз, истеъмолчиларга писанда қилаётгандек: қайта қуриш керакмиди? Ана, олинг, тўла коммунизмда, бўмбўш пештахталардан қанча олиш имкони бўлса, шунча олинг. Олим одамларнинг ҳам иқтисодиётдаги ўзгаришлар билан маҳсулот-пул ўртасидаги номутаносибликни пайқамай иложлари йўқ. Шунинг учун ҳам: илгариги хўжалик юритиш ҳар қанча камчилиги бўлса ҳам бу қадар оқибатларга олиб келмаган экан, балки ўшанга қайтган маъқулдир, деган фикр билдирилмоқда. Вақтинчалик, албатта вақтинча! Етакчи иқтисодчимиз, академик А. Абалкин бу борада ҳатто режа ҳам ишлаб чиққан: уч-тўрт йилга иқтисоддаги ислоҳотни тўхтатиб туриш, бу вақт ичида фавқулодда чоралар кўриб, вазиятни қўлга олиш, молияни соғломлаштириш, шундан сўнг қулай шароитда хўжалик механизмини такомиллаштириш ва бу ишни тахминан 2000 йилга тугаллаш. «Правительственний вестник» газетасида (1989 йил, 3-сон) академик шундай деб ёзади: «Вазият бизни орқага, буйруқбозлик системасига қайтишга ундамоқда».

Бу ғоя бошқа айрим кишиларга ҳам ёқиб тушди. Яна бир академик В. Семенихин, ҳамкасбини обдон мақтаб, унинг фикрини ривожлантиради: «Ўтиш босқичида, саноат ва иқтисоднинг умумий номутаносиблиги шароитида фақат марказлаштирилган **имтиёзли** режалаштириш билан, бироқ ўзбошимчаликсиз, табиийки, «сталинча» ва «брежневча» усулда ҳам эмас, иқтисодиётни энг қисқа муддатда тиклаш мумкин... «Муаллиф ишлаб чиқаришни давлат буюртмаси бўйича маҳсулот ишлаб чиқаришга режалаштиришнигина эмас, шунингдек, балки «уни ишлаб чиқариш учун зарур бўлган барча бунга кирувчи буюмлар ва материалларни етказиб беришни» таклиф қилади. Бу энди фақат маъмурий-буйруқбозлик системасига қайтишгина эмас, уни янада чуқурлаштириш, универсаллаштириш деганидир. Кейинги пайтда қабул қилинган қатор муҳим ҳужжатлар худди шу руҳдадир (бу ҳақда ҳали тўхталамиз).

Савол туғилади: буйруқбозлик системаси иқтисоддаги вазиятни барқарорлаштириш, бугунги кундаги энг муҳим вазифа — молияни соғломлаштириш вазифасини ҳал этиши мумкинми? Фол очиб ўтирмасдан тарихга мурожаат этайлик. Нақадар ажабланарли бўлмасин, бу саволларга жавоблар ижобий бўлади. Ҳозирги режали бошқариш асосан 30-йилларда таркиб топган. Ўшанда истеъмол бозорида икки қарама қарши оқим ҳаракат қиларди: пул бир томонга, маҳсулот бошқа томонга. У пайтда индустрлаштириш даври эди. Шу сўзнинг ўзидан маълумки, саноат жадаллик билан ривожланган, бунинг учун кучни қишлоқ хўжалигидан олинган. Саноатнинг ўзида эса бошқа, бевосита инсонга хизмат қиладиган тармоқлар ҳисобига оғир саноат ривожланган. Натижада умумий ишлаб чиқаришда истеъмол буюмларининг ҳиссаси кескин камайди, муҳим маҳсулотларни тобора камроқ ишлаб чиқара бошланди. Истеъмол бозори қашшоқлаша бошлади.

Хўш, бу вақтда пул нима бўлди? Ўн миллионлаб одамлар қишлоқ хўжалигидан саноатга, қурилишга, транспортга ўтишди, 1932 йилда 1929 йилга нисбатан ишчи ва хизматчилар сони икки баробар ошганди. Улар маошга кун кўришарди. Нақд пул кўп карра ошиши керак эди. Оқибати маълум: нархнинг кўтарилиши, навбатлар, тақсимот билан истеъмол қилиш. Ҳаммаси шундай бўлганди ҳам, бироқ, инфляция жараёни кутилганидек ҳалокатли бўлмади. Молиявий система «ҳарбий коммунизм» давридаги (ўшанда пуллар квадрильон билан ўлчаниб, миллион сўмликлар оддий қоғозларга босиларди) каби ўз ўзидан барҳам топиши керак эди. Тарихчилар аллақачоноқ «ҳарбий коммунизм»даги ва 30-йиллардаги иқтисодий системанинг ўхшашлигини қайд этишган. Лекин бирида молиявий ҳалокат юз берган, иккинчисида эса йўқ. Фарқ жиддий, зеро, молиянинг ҳалокати доимо иқтисодиётнинг ҳалокатини кўрсатади, чунки пулнинг айланиши хўжаликнинг аҳволини аниқ кўрсатади. Индустрлаштириш даври молияси эса ҳар ҳолда синовга бардош берди.

Бу ҳол таҳлилни талаб этади. Молияни, демакки иқтисодиётни тузумнинг буюк кашфиёти сақлаб қолди: омманинг қашшоқлиги давлат қудратининг манбаи бўлиши мумкин экан! Аҳоли жон бошига истеъмолни фақат ё фаровонликни ўстириш ёки одам сонини камайтириш ҳисобига ўстириш мумкин бўлганидек, маҳсулот ва пулнинг мутаносиблигига эришиш учун маҳсулот ишлаб чиқаришни кенгайтириш шарт эмас. Бу мақсадга қўлга пул бермай ҳам етиш мумкин.

Давлат бепул меҳнатдан кенг фойдаланди. Бунинг классик формаси — лагерлардир: Қурувчилар, олтин изловчилар, кўмир қазувчилар, ўрмон кесувчиларнинг асосий қисмини лагердагилар ташкил этарди. Улар маош олишмасди, демак, уни маҳсулотга айлантиришни ҳам талаб қилишмасди. Албатта, уларга ҳам маълум миқдорда маблағ сарфланарди, бироқ ишчи кучларини «қайта тиклаш» арзон тушишининг сабаби шундаки, уларни узоқ вақт нормал ҳолда ушлаб туриш шарт эмасди. Яъни инсон жисмига табиат инъом этган куч тугаса бўлди эди, шу боис табиийки, унга сарфланадиган ҳаражат арзимаган чақалар эди. Нариги дунёга кетганлар ўрнига эса «ишчи кучи»нинг «қайта тиклаш» қоидасига биноан янгилари келарди.

У пайтда аҳолининг учдан икки қисми қишлоқда яшарди. Жамоа хўжаликларида «калтак учун» ишлаган қишлоқ меҳнаткашлари ҳам амалда пул олишмасди — уларга бўш вақтларида томорқа хўжаликларида қилган меҳнатлари эвазига овқатланишга рухсат беришганди. Етмаганидек, пул солиғини тўлаш учун деҳқон шахсий хўжалигидаги маҳсулотнинг бир қисмини бозорда сотишга мажбур эди. Улар шаҳарликлар маошининг каттагина қисмини «сўриб» олишарди ва давлат хазинасига топширишарди. Шу тариқа мамлакат аҳолисининг асосий қисми (деҳқонлар ва қамоқдагилар)да пул даромадлари билан истеъмол бозорига тазъйиқ ўтказадиган нарсанинг ўзи йўқ эди. Шунинг учун ҳам молия системаси бу оғир синовга бардош берди.

Дарвоқе, ушбу таҳлилдан яна шундай хулоса келиб чиқади: маҳсулот ва пулнинг мутаносиблиги ўз ўзидан инсон фаровонлиги дегани эмас. Бугун ана шу нарса йўқ, аммо урушдан олдингига, яъни маҳсулот ва пул миқдори ўртасида маълум тенглик бўлган даврдагига қараганда яхши яшаяпмиз.

Мазкур фалсафий қарашларимизни молия-иқтисод мезонига кўчирадиган бўлсак, қуйидаги манзарага дуч келамиз. Моддий ишлаб чиқариш соҳасида яратилган миллий даромад ўз ичига маош ҳамда прибек (фойда ва рента)ни олади. Кўпгина мамлакатларда маошнинг ҳиссаси анчайин қатъий эканлиги ва у умумий даромаднинг 60-80 фоизини ташкил этиши қайд қилинган. Жадал индустрлаштириш бошлангунга қадар бизда ҳам шундай бўлган. Мисол учун 1928 йилда маош саноатда ишлаб чиқарилган миллий даромаднинг 58 фоизидан кўпроғини ташкил этган

(Давоми бор.)

1. Иқтисодчи В. Н. Богачев «Ҳали ҳам кеч эмас» мақоласида («Коммунист», 1989 йил, 3-сон) қуйидаги фактга эътиборни қаратган: 1966 йилдан бери аҳоли сарфлай олмай омонат дафтарчасига қуйишга мажбур бўлаётган пул даромадлари қисми ортиб бормоқда. Унинг ҳисобига кўра 1976-1979 йилларда ва 1984 йилдан бошлаб то шу кунгача умумий пул даромадига нисбатан жамғарма катта миқдорда ўсмоқда. Олимнинг асосий фикрига тўла қўшилган ҳолда, унинг ҳисоб-китобидан шубҳаланаётганимни айтмоқчиман. Агарда бутун пул даромади дафтарчага тушган бўлса, маҳсулот айрбошлашдаги ўсиш нима билан тўланди. Ваҳоланки, мазкур рақам юқорида айтганимиздек ўнлаб миллиардни ташкил этади. Бу ўринда маҳсулот айрбошлаш мол сотиш ҳисобичалик ёки нарх кўтариш ҳисобига ўсганми — аҳамиятсиз. Негаки, ҳар икки ҳолда ҳам маҳсулотга нақд пул тўланган. Пайпоққа беркитилган пул чиққанда ҳам ҳеч нарса ўзгармайди. Айни пайтда менинг ҳисоб-китобларим бўйича ҳам маҳсулот айрбошлашдаги фойданинг ўсиши нархни кўтариш эвазига бўлган. Шу боис муаллифнинг «Фаровонлик мавҳум пул шаклида ўсди» деган фикрига қўшиламан.

Хориждан хабарлар

Кечки овқат ва пойабзал учун

Таиланднинг Пичит вилоятида қишлоқ хўжалиги билан шуғулланишга имконияти йўқлар «илон бизнеси»га қўшилганлар. Ҳозир бу ерда питон етиштирадиган ўнта ферма ва илон терисини ишлайдиган бир неча цех бор.

Самнгам қишлоғида яшовчи Бунстонг Янил судралиб юрувчилардан ўлгудек қўрқсада, ўзига қарашли ер мулкининг ярмини илонлар учун «жаннат маконга» айлантирган. Бу ерда 300 дан ортиқ икки метрли илонлар пальма дарахтлари япроқлари сояси остида бемалол яшамоқда.

Бунстонгнинг илонга «ишқибозлиги» икки йилча олдин, илон овловчилардан бир неча эркак питон ва унинг болаларини олиб, кўпайтирмоқчи бўлгандан сўнг бошланган эди. Шу тариқа унга омад кела бошлади.

— Одатда, — деб ўз тажрибасини баҳам кўрди сергап Бунстонг, — мода питон бир йўла қирққа яқин тухум қўяди. Ундан тахминан икки ойлар ичида илон болалари ёриб чиқади. Илончалар икки ёшга етиб, беш килограмм тош босганда, унинг терисига ишлов бериш жуда осон кечади.

Деҳқончиликда омади келмаган Бунстонг ўзининг илонларини сотиб, роса пул ишлаб олмоқчи. Унинг гапига қараганда, харидорлардан ҳозирча талаб катта. Аммо у ўз боқимидаги илонлар сонини мингтага етказмоқчи.

Бу ердаги мавжуд қонун-қоидага кўра, уйда иккитадан ортиқ илон боқиш таъқиқланган. Лекин Пичитда яшовчи Суни Вонгчай уйидаги илонларнинг саноғига етиш қийин. Унинг уйидаги барча хоналар полдан то шипгача илонларга тўла катаклар билан тўлғазиб ташланган.

— Илонларни, — дейди Суни, — боқиш жуда оддий. Лекин қонунни бузганлик учун жарима тўлаш керак, аммо бу жарима келадиган даромад олдида ҳеч гап эмас!

Ноҳияда рўйхатга олинган илонлар фермаси кўп бўлсада, тирик маҳсулотнинг катта қисми барибир ишбилармонларга ноқонуний йўл билан илон тутувчилар орқали етказиб берилади.

Ҳозир мамлакатда мавжуд қонунга тузатиш киритиш учун кўплаб тортишувлар бўлмоқда. Мақсад — питонларни хусусий йўл билан кўпайтириб, сотишдир.

Тортишувлар давом этмоқда, «илон бизнеси» эса Пичитда кундан-кунга авж олмоқда. На ферма эгаларини, на илон терисини қайта ишловчи ишбилармонларни қилаётган ишлари қонуний ёки қонуний эмаслиги қизиқтирмайди. Маҳсулот учун пул бўлса бўлди. Аёллар пойабзали, турли камарлар, галстуклар, ҳамёнлар ва бошқа нарсалар ишлаб чиқарувчиларнинг илон терисига бўлган талаблари Таиланд бозорида катта. Унинг бир метри 130 батдан (тахминан 5 доллар) сотилади. Илоннинг қуритилган ўт пуфагига ҳам эҳтиёж жуда зўр. Гонгконглик, тайванлик ва япониялик табиблар унинг ҳар бир килограмми учун 400 доллар тўлашга тайёрдирлар. Илоннинг гўшти эса бу ерда жуда арзанда! Бу тансиқ гўштни фақат Чианг маядаги ўзининг ажойиб овқатлари билан шуҳрат қозонган ҳашаматли ресторанлардагина учратиш мумкин.

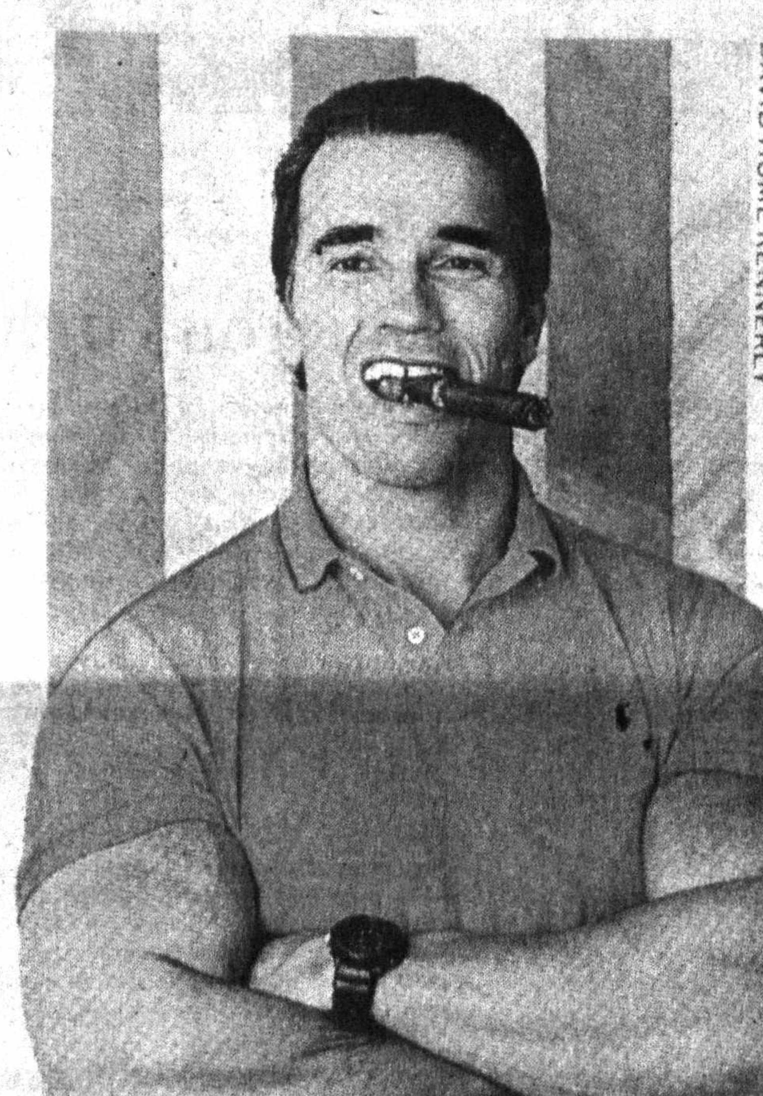
Дарвоқе, Таиландда фақат чет элликларгина питонларнинг тиригини афзал кўришиб, болаларига 8 доллардан ҳақ тўлашар экан.

...Дарахт шохлари орасидан қуёшнинг сўнгги нурлари ботиб бормоқда. «Баан Суан» ресторанининг чироқлари ёнган. Унинг столлари тепасида дарахт шохлари эгилган ўтлар устига ўрнатилган. Ҳозир оммалашган «Ламбаби» оҳанглари узоқларга таралмоқда. Қушлар эса уйқуга кетиш олдидан у билан баҳслашгандек, чуғурлашади. Гуллаган орхидиянинг хушбўй ҳидини ошхонадан таралаётган сардакларнинг ёқимли, киши иштаҳасини қўзғатувчи ҳиди босиб кетмоқда.

Официант эса худди кечагина «беш юлдузли» меҳмонхонадан тахсил олиб келгандек, таомномани узатиб:

— Жаноб, питондан тайёрланган бифштексни тавсия қиламан, — деб турибди.

Николай ОБОТОВ,
АПН махсус мухбири.
Бангкок—Деҳли.

Шубҳа йўқки, 42 ёшли бу киши кўпчиликка, айниқса кино мухлисларига яхши таниш. Ҳа, Арнольд Шварценеггер ҳатто совет милиционери шинелида ҳам бўлишга улгурган Голливуд кино юлдузидир. Ўзлари яхши кўрган актёрни «Тайм» журналида кўрган мухлислар албатта «Наҳотки Шварценеггерга Голливуддан олган қалам ҳақлари камлик қилган бўлса, наҳотки у энди тамаки қиролларининг илтимосига биноан реклама қилиш билан пул топиш йўлига ўтган бўлса, деган хаёлга боришлари мумкин. Бироқ, сурат тагидаги Арнольднинг берган изоҳи бу фикрлар нотўғри эканлигидан далолат беради. Зеро, у сурат тагида «Бу ҳаётимдаги энг сўнгги сигара. Мана шу лаҳзадан бошлаб мен аҳмоқона одатимни ташлайман. Сизга ҳам мен сингари йўл тутишни маслаҳат бераман», дея изоҳ берган.

Сиз «Тайм» журналида эълон қилинган А. Шварценеггер суратини кўриб турибсиз.

ТАСС фотолавҳаси.

ТАСАВВУРДАГИ ЎЗГАРИШЛАР

●НЬЮ-ЙОРК. Оддий америкаликлар Шарқ билан Ғарб ўртасидаги муносабатларда ҳозир рўй бераётган ижобий ўзгаришларга қандай муносабатда бўлмоқдалар? СССРдаги сиёсий ислоҳотларгачи? Чет эллардаги воқеалар уларнинг теварак олам тўғрисидаги ва Қўшма Штатларнинг ундаги роли ҳақидаги тасаввурларига таъсир ўтказаяптими? «Нью-Йорк таймс» газетасининг мухбирлари АҚШнинг турли ноҳияларида ишчиларга, фермерларга, корчалонларга, хизматчилар ва талабаларга шундай саволлар билан мурожаат қилишди.

Хилма-хил жавоблар олинди, лекин газетанинг фикрича, сиёсий қарашларнинг хилма-хиллигидан қатъи назар, фикри сўралганларнинг барчаси америкаликларнинг ўзлари тўғрисидаги ва теварак олам ҳақидаги тасаввурлари сўнгги бир йил ичида шак-шубҳасиз жуда ўзгарди деган умумий фикрдадир.

Фақат айрим америкаликларгина, деб таъкидлайди «Нью-Йорк таймс», совуқ уруш тугаганини Қўшма Штатларнинг «ғалабаси», деб ҳисобламоқда. Аксарият кўпчиликнинг фикрича, бу урушда ҳеч ким ғолиб чиқмаган ва ғолиб бўлиши мумкин ҳам эмас эди. Уларнинг ҳеч қайсиси энди Совет Иттифоқини Қўшма Штатларга уруш хавфини солиб турган манба деб ҳисобламаяпти. Гарчи уларнинг ҳаммаси ҳам СССРдаги сиёсий ислоҳотлар охирига етказилишига ишонмасада, совет жамиятини демократиялаш жараёнига хайрихоҳлик билан муносабатда бўлмоқдалар.

(ТАСС).

РАНГ-БАРАНГ ОЛАМ

САБР-ТОҚАТЛИ БАЛИҚЧИЛАР

✦ РЕЙМСЛИК ёшгина икки француз балиқчисига сабр-бардошлиликда тенг келадигани йўқ экан. Улар Марна дарёси қирғоғида роппа-роса ўн икки кун ва яна икки соат ўтириб 30 килограмм балиқ тутишди. Бу «ютуқ» дунё бўйича рекорд кўрсаткич, деб эълон қилинди ва у «Гиннеснинг Рекордлар китоби»га киритиладиган бўлди.

ҚОРА ТАНЛИ ГЎЗАЛ

✦ ДЕТРОЙТ шаҳрилик (Мичиган штати) йигирма ёшли талаба Кэрол Жист «АҚШ гўзали — 90» конкурсида ғолиб чиқди. Қизиғи шундаки, бу конкурс 39 йилдан бери ўтказилаётган бўлишига қарамай унинг тарихида биринчи марта қора танли қиз америкаликлар ичида энг гўзал қиз, деб топилди. Энди у 15 апрель куни Лос-Анжелесда бўладиган «Жаҳон гўзали» конкурсида қатнашади.

ЎСИМЛИКЛАР БИЛАН ГАПЛАША ОЛАДИ

✦ ИТАЛИЯЛИК ихтирочи Валерио Санфо ғаройиб асбоб ясади. Унинг асбоби ўсимликлар билан бемалол гаплаша олади. Бунинг учун Санфо ўз қурилмасининг электродларини ўсимликларга улайди. Шунда қурилма ўсимлик танасидан «шифрланган овоз»ларни қабул қилади ва тезда таржима қилади. Маълум бўлишича, ўсимликлар ҳам «иссиқ», «совуқ», «ташнаман» каби тушунчаларни ўз «тиллари»да баён қила олар экан. Буни Милан дорилфунунининг таниқли ботаниги Клавдио Лонго ҳам тасдиқлайди. Унинг фикрича, ўсимликлар ўзига хос чирсиллаган товуш чиқаради. Бу хилдаги чирсиллашлар эса юқоридаги каби маъноларни кашф этади, деб хабар беради Болгариянинг «Орбита» ҳафталиги.

СМИТЛАР СЪЕЗДИ

✦ ҚЎШМА ШТАТЛАРДА ҳар йили Жон Смит исмли кишиларнинг съезди бўлади. Бу тадбир йигирма йилдан бери давом этиб келмоқда.

Жон Смитларнинг охирги конгресси Далласда бўлиб ўтди. Унда юздан ортиқ Смитлар қатнашди. Анъанага кўра, қувноқ спорт мусобақалари ҳам ташкиллаштирилди, дейилади «Дзенник людови» (ПХР) рўзномасида.

РАНГ-БАРАНГ ОЛАМ

Хориждан хабарлар

Бугун, 14 мартда таниқли журналист ва адиб, «Комсомольская правда»нинг махсус мухбири Василий Песков 60 ёшга тўлади. Муштарийларимиз номидан ана шу ажойиб истеъдод соҳиби ва меҳнатсевар инсонни муборакбод этамиз.

Василий ПЕСКОВ:

«ЎЗБЕКИСТОННИ СЕВАМАН»

Василий Михайлович Песков ҳақида ёзиш ҳам осон, ҳам қийин. Осонлиги шундаки, мамлакатимизда уни табиат, кўпмиллатли Ватанимиз, ажойиб ва ёрқин тақдир эгалари бўлган кишилар ҳақидаги қатор очеркларнинг муаллифи сифатида яхши билишади. Ўндан зиёд китоб В. Песков қаламига мансуб, турли вақтларда Ленин мукофоти, Кольцов номли мукофот ва СССР Журналистлар уюшмасининг мукофотига сазовор бўлган.

Бу инсон ҳақида ёзиш қийинлиги шундаки, уни истеъдодли дейишнинг ўзи камлик қилади. Бундан 30 йил муқаддам «Комсомолка»нинг ўз мухбирларидан бири унга берган тавсияномани шахсий ишида кўрганман. У шундай деб ёзган эди: «Сизга кашшофлар вожатийси В. Песковнинг ишини юбораяпман. Тўғри, у олий маълумотга эга эмас, лекин ғоят истеъдодли!»

Бугунги кунда журналист ва адиб Песков олий маълумотга эга. Шахсан мен уни ўз ишининг профессори деб ҳисоблайман.

Совет теле ва сураткаш журналистларининг оқсоқоли ижодий муваффақиятининг сири нимада? Василий Михайлович кўпдан-кўп саёҳатларда бўлади, Марказий телевидениенинг энг оммавий кўрсатувларидан бири бўлган «Ҳайвонот дунёси» кўрсатувини олиб борувчи ҳисобланади.

Бундан саккиз йил муқаддам мени Ўзбекистон бўйича «Комсомольская правда»нинг ўз мухбири қилиб тасдиқлашганда рўзноманинг мураккаб, юқори касб-корга эга бўлган, фақат етакчигина эмас, балки мамлакатдаги энг яхши жамоаси тўғрисида ёзишим қийин эди. Дастлабки пайтда менинг очеркларим ва репортажларим «қуруқ» чиқарди. Шундан ҳам зерикарлироқ туюларди.

Мен «Комсомолька»дан кетмоқчи ҳам бўлдим. Ана шунда Песковнинг ўзи мени редакциянинг узун коридоридан излаб топди.

— Мирзааҳмад, агар сенга бир неча маслаҳат берсам, ҳафа бўлмассан, — деди Василий Михайлович табассум қилган ҳолда. — Сенинг материалларингда ўзбек халқининг ҳозирги кундаги саховатли анъаналари ва ўзига хос урф-одатлари руҳи сезилиб турмайди. Ахир Ўзбекистонда қизиқарли, ибрат олишга лойиқ кўпдан-кўп нарсалар мавжуд. Халқни ҳам унутмаслик керак: сизда кўп одам фақир яшайди, пахта болаларни эзиб қўйган, денгиз ва дарёлар қурияпти, табиат ваҳшиёна муносабатдан ҳалок бўлаяпти...

Агар мен бугунги кунда марказий рўзноманинг мухбири сифатида фаолият кўрсатаётган эканман, бунда биринчи навбатда, айни Песковнинг хизмати бор деб биламан. У менинг зиммамга биринчи навбатда «Комсомольская правда»нинг ўзбек муштарийси олдида қандай масъулият юкланганини аниқлаб олишимда, англашимда кўмак берди.

Шундан буён Москвага боришим биланоқ Василий Михайловични излайман. У билан маслаҳатлашаман, унинг кенг билим доираси ва байналмилаллигидан фахрланишдан толмайман.

Сўнгги учрашувларимиздан бирида Песков менга ўзининг навбатдаги китобини ҳадя этди. «Буларнинг ҳаммаси бўлган эди» — китоб ана шундай номланади. Муаллиф кириш сўзида шундай ёзади: «Ҳаёт кўпинча инсонни оғир аҳволга солиб қўяди. Лекин кучли ва иродали инсон ана шу ҳолдан чиқиш йўлини топади ва ғолиб келади...» Песков фахр этадиган кишилар тўғрисида ёзганларини ўқир экансиз, унинг ўзи ёрқин, букилмас шахс деган фикр миянгизга келади.

Бугун ҳамкасбим 60 ёшга тўлганлигига ҳеч ишонгим келмайди. У ветеранга ўхшамайди, аввалгидек толмас ва собитқадам изланишда давом этмоқда. Сизга ижодий ёшлик ёр бўлсин, оқсоқол!

Мирзааҳмад АЛИМОВ,
«Комсомольская правда»нинг Ўзбекистон ССР бўйича ўз мухбири.

* * *

Е. БОТИРОВ ва О. ШЕМАКОВ кўчирган сурат нусхалари.

Ёшлар ижоди

Шерхон ИСМОИЛОВ — Андижон вилоятининг Хўжаобод ноҳиясида туғилган. ТошДУ журналистика факультети сиртқи бўлимида ўқиш билан бирга «Шонли меҳнат» ноҳия газетасида хизмат қилади.

Шеърлари жумҳурият матбуотида эълон қилинган.

ХАЁЛ

Рўпарамда бир вазмин хаёл
Кезинади хўрсиниб чуқур.
Дарахтлардан тўкилар савол,
Барг шаклига айланиб нуқул.
Жимжит оқар тип-тиниқ анҳор,
Шўхликлари чиқиб ёдидан.
Жажжи қушлар пинжидан Баҳор.
Охир топмиш ўзига ватан.
Бева хотин ювган кир каби
Осмонларга ёйилмиш булут.

Бу оғриқли кун сукунати
Руҳим узра ботмоқда буткул.
Лабларимда пичирланар шеър,
Маъюс-маъюс сатрлари бор.
Бировларга қолди-ку, биз, дер
Кўз ёшини яширган дилдор.
Юрагимда ўрмаланар ҳис,
Сескантириб вужуд-баданни.
Олисларда куйлайди ҳофиз
«Яна баҳор қайтармикан»ни...

ЎҒРИ

— Нортойнинг ўғлидек сен ҳам асл бўл,
Тур, ўғлим қишлоқнинг кўзи илинди.
Бўл, энди! Рўзғорга сен ҳам мадад бўл,
Ҳайвонга бирор не топиб кел энди!...

Китобдан кўзлари ғамашган ўғил
Ўроғин олади босиқ хўрсиниб.
Ҳовлида мўрайди оч қолган тарғил,
Ўғил кетиб борар титроғин ютиб.

Қишлоқнинг итлари ҳурганча қолар,
Ўғил йўнғичқага етар... Шарпадай.
Беҳудуд очунга у қўрқиб боқар,
Ва мажбур йўнғичқа ўрар шиббалай.

Кўройдин. Ҳанжардай ялтирар ўроқ,
Райҳондай силкитиб йўнғичқа зорни.
Бу ҳолга меҳрибон ой бўлиб гувоҳ,
Бола вужудига ёғар мадорни.

Гоҳ-гоҳ қишлоғига у боқар қайноқ,
Бир зум ҳам шаштидан тушмас ўроғи.
Ахир Тарғилидек тамшанар мудроқ
Пахтазор бўғзига етган қишлоғи!...

Кўзда ёш, белда юк, қайтар у шошиб,
Томизиб қонларин бир чимчалоғин.
Не қилсин, отанинг амридир вожиб,
Не қилсин ҳовлида оч қолди Тарғил!

ОТ

Соатнинг «чиқ-чиқи» сингари
Отнинг туёғидан уйғонар Шаҳар.

Ва бирдан визиллаб сигнал-чинқироқ,
Бир-бирин қувмоққа тушди автолар.

Асфальт йўл четида пишқириб ўхтин,
Ўша от борарди бир текис йўртиб.

Бекатдаги кампир соғинчвор, ғамгин
Нотавон тулпорга қолди термулиб...

Ўтмиши, ёшлиги, қизлиги, ишқи
Ёдига тушдими у — ғамбозорлар.

Кампир шивирлайди: — Ҳали ҳам бор-а,
Бошинг тошдан бўлгур бу жониворлар.

Шерхон ИСМОИЛОВ.

Қишлоқларда уй шифокорлари

ФАРҒОНА водийсидаги кўп болали қишлоқ оилаларида уй шифокорлари пайдо бўлди. Бу ерда беш ёки ундан кўп болани тарбиялаётган оилаларга якка тартибда тиббий хизмат кўрсатиш юзасидан тажриба ўтказила бошланди. Бу тажрибани Ўзбекистон Қизил ярим ой жамиятининг фаоллари ўтказишмоқда.

— Кўп болали оилаларни амбулатория текширувидан ўтказишнинг дастлабки натижалари улар шошилинч ёрдамга, баъзан эса касалхонага ётқизишга муҳтож эканликларини кўрсатди, — дейди жумҳурият Қизил ярим ой жамиятининг меҳр-мурувват хизмати мудираси Л. В. Астахова. — Тажриба бу йил жумҳуриятимизнинг бошқа ноҳияларида ҳам ўтказилади. Бутуниттифоқ Қизил ярим ой жамияти «Уй шифокорлари» тармоғини ташкил қилиш ва кўп болали оилалар саломатлигини мустаҳкамлаш учун ўзбекистонликларга миллион сўм пул берди.

(ЎзТАГ).

ТУЗАТИШ

Рўзномамизнинг шу йил 8 март сонининг 2-саҳифасидаги «Байрамингиз қутлуғ бўлсин, муҳтарама онахонлар, азиз опа-сингиллар!» сарлавҳали суратли репортажда редакция ходимининг айби билан хатога йўл қўйилган. Бешинчи устун охирги сўз бошидаги иккинчи жумладан бошлаб қуйидаги таҳрирда ўқилсин: «Тошкентдаги «Шарқ гули» бадиий буюмлар ишлаб чиқариш бирлашмасининг бош директори Раиса Отажонова. Ёки талабаларга математика сирларини очишда жонкуярлик кўрсатаётган муаллима...» Давоми мати бўйича ўқилади.

Ватан фарзандлари

Афғонистон йўллари унутилмайди

Бувайда ноҳиясидаги Қўнғирот қишлоғида Акбаржон Абдуллаев деган йигит яшайди. Унинг кўкрагидаги «Миннатдор афғон халқидан» ва «СССР Қуролли Кучлари 70 йиллиги» медаллари қаторида Қизил Юлдуз ордени ҳам порлади. Андижон шаҳар ҳарбий комиссари Совет Армияси ва Ҳарбий-Денгиз Флоти куни арафасида Афғонистон жанглари қаҳрамонига мукофотни топширар экан, Андижон саноат-педагогика техникумининг талабаси А. Абдуллаевнинг алоҳида хизматларини таъкидлади.

...Бу воқеа Қандаҳор шаҳрига олиб борадиган йўлда бўлганди. Совет танкчилари озиқ-овқат, дори-дармон ва кийим-кечак ортилган автомашиналар карвонини кузатиб боришарди. Йўлда карвонга икки томондан ўқ отиб қолишди. А. Абдуллаевнинг жанговар машинаси олдида кетаётган иккита танк минага дуч келди.

Душманлар юк ортилган машиналарга камдан-кам ҳужум қилишларига Акбаржон неча бор ишонч ҳосил қилганди. Душманлар бу машиналарда ўзларига ҳам керакли маҳсулотлар ва молларни олиб кетишаётганини яхши билишарди. Улар асосан ҳарбий машиналарга қарата ўт очишарди. Тажрибали механик-ҳайдовчи мушкул вазиятни тез илғаб олди. Сержант Абдуллаев қора тутун остида қолиб, гуриллаб ёнаётган машина ёнида ўз танкини гўё аварияга йўлиққандек тўхтатди.

Танклар миналарда портлаб кетганлигига ишонган душман пистирмадан чиқиб ўлжага ташланди. Экипаж худди шу вақтда уларни пулемёт ва автоматлардан ўқ ёғдириб кутиб олди. А. Абдуллаев танк экипажи бутун карвонигина эмас, айни вақтда ёниб кетган икки машинадаги танкчи дўстларини ҳам қутқариб қолди. Юк белгиланган ерга омон-эсон келтирилди. Сержант А. Абдуллаев ана шу жасорати учун СССР Олий Советти Президиумининг Фармонига биноан жанговар Қизил Юлдуз ордени билан мукофотланганди.

Бугунги кунда андижонлик байналмилал жангчилар ёш авлодни ҳарбий ватанпарварлик ва байналмилал руҳда тарбиялашга салмоқли ҳисса қўшмоқдалар. Собиқ «Афғонистонлик» жангчилардан ўн саккиз нафар йигит клуб ташкил қилиб, ўсмирлар билан ишлашмоқда. Улар армияга чақирилувчи ёшлар сафидаги кўнгилли ёрдамчилари билан биргаликда кўпгина яхши ишларнинг ташаббускори бўлмоқдалар. «Афғонистонликлар» Акбаржон Абдуллаевни клуб кенгашининг раиси қилиб сайладилар.

К. НИЗОМОВ,
ЎзТАГ мухбири.

МУХЛИС ҚАРЗИ

Одатда биз ғолибларни зафар қучганларида гулларга буркаймиз, шаънига мақтовлар ёғдириб, кўкларга кўтарамиз. «Карвон ўтиб кетди», шов-шувларга, ҳис-ҳаяжонларга тўла давр ҳам ортда қолди. Собиқ чемпионларнинг аҳволи эса...

Бу мавзуга мендан олдин ҳам бошқа ҳамкасбларим бир неча бор қўл уришган. Маълум бир ютуқларга эришган бўлсалар ҳам барибир собиқ чемпионларнинг ҳаёти яхшиланмаяпти. Шу ўринда бир воқеани ёзишга қарор қилдим.

Дам олиш куни эди. Кутилмаганда телефон жиринглаб қолди. Дастакни кўтарсам моҳир спортчи, оғир атлетика бўйича бир неча бор жаҳон рекордчиси Эркин Каримовнинг изтиробли овози эшитилди.

— Инсонга ҳурмат-эътибор, оқибат йўқолиб бораётганидан жуда хафаман, ука, — деди Эркин Шамсиевич салом-аликдан сўнг. — Мито Азарович Мкртумян деган устозимиз бор. Шу киши 80 ёшга тўлибди-ю, жумҳурият жисмоний тарбия ва спорт қўмитасидан битта ҳам инсон уни йўқламади. Шу ҳам инсофданми? Вақт топсангиз бирга бориб, табриклаб келамиз.

Жон-жон деб рози бўлдим. Чунки оғир атлетикачи, жумҳуриятда хизмат кўрсатган тренер М. Мкртумян ҳақида аввал ҳам кўп эшитган эдим-у, лекин ўзини кўриш менга насиб бўлмаганди. Йўл-йўлакай ҳамроҳим бир пайтлар катта шуҳрат қозонган бу спортчининг ҳаётини сўзлаб берди.

1936 йилда Москва Давлат жисмоний тарбия институтини тугатган Мито Азарович йўлланма билан Ўзбекистонга келади. 30-йиллардаги жумҳуриятимиз спортини бир кўз олдингизга келтиринг. Ўзбекистон спортнинг қай бир тури билан мамлакатга танилганди? Афсуски, ҳеч қайси бири билан. У иш бошлаган дастлабки дамларда бирорта спорт секцияси, шу соҳага алоқадор ташкилот ва мутахассислар йўқ эди. Иншоотлар ҳақида гапирмаса ҳам бўлади. Шароитнинг ёмонлигидан машғулотлар очиқ майдонда ўтказиларди. Ҳали-ҳали эсида, бир гуруҳ болалар билан Инқилоб хиёбонида машқларни бошласа, иккинчи гуруҳи билан «сипоҳийлар уйи»нинг боғида ўтказарди. Қисқаси, бу спорт фидойисининг қўлидан кўплаб етук спортчилар таълим олишди. Булар Р. Аванесов, В. Суворов, Ҳ. Исломов, П. Шарипов, Э. Каримов ва бошқалар.

Мито Азаровичнинг уйига ҳам етиб келдик. Оддийгина хонадон. Унинг кўзни қамаштирувчи ял-ял гиламлари-ю, чет эл мебеллари йўқ. Деворда турли йилларда тушган расмлари. Кўзлари ожизланиб қолганидан кейинги иши радио тинглаш бўлиб қолибди.

— Ўзбеклар билан кўп ишладим, тилингизни яхши биламан, шунинг учун ўзбек тилида тортинмасдан гапиравеРинг, — деди менга юзланиб. У билан анча гаплашиб ўтириб, қандай спортчи, тренер бўлганидан воқиф бўлдим.

«Рекордлар, ғалабалардан кейинги ғарибона ҳаёт эмасми бу?» деган хаёлга борасан. Нега уларга эътибор берилмайди. Собиқ чемпионларнинг лоақал ўз касбларида ишлай олмаётганларини кўриб ранжийсан. Лариса Белокон жумҳуриятда энг машҳур сузувчилардан эди. Спортдан кетди-ю, унинг аҳволи нима бўлди? Ҳатто, «кўпчилик» унинг қаерда яшашини билмайди. Нега энди собиқ волейболчи гимнастикадан, қиличбоз сув спортидан, боксчи оғир атлетикадан сабоқ бериши керак. Менимча, бунинг ҳаммасига спорт кўчасининг бошида ўтирганлар айбдор. Чет эллардаги машҳур спортчиларга қанчалик ғамхўрлик қилинаётганини кўриб, ҳавасинг келади. Яқинда, тўғрироғи, ўтган йили Америка баскетболининг юлдузи Карим катта спорт билан хайрлашди. АҚШ президенти Ж. Буш шахсан унинг ўзига теннис майдончасини ва енгил машина совға қилди. Биздачи, шу пайтгача бирор бир спортчиларга марҳамат кўрсатилганини эслай олмайман.

Оддий мисол. Мито Азарович тажрибасидан баҳраманд бўлганларни асосий қисми тузуккина лавозимларда ишлашади. Аммо, кўпчилиги айни кексайиб, кўзлари ожизланиб қолган устозини туғилган куни билан табриклаб, бир даста гул тақдим этишга ёки ширин сўзлар билан кўнглини кўтаришга арзимади.

Хўш, жумҳурият жисмоний тарбия ва спорт қўмитасидагилар-чи? Улар ҳам бир неча бор Ўзбекистон мутлақ чемпиони бўлган фахрий спортчини ҳеч бўлмаса оғзаки равишда бўлса-да, табриклаб қўйишмади. Аслида у кишининг юбилейини ўтказсалар мақсадга мувофиқ бўлмасмиди?

Шу ўринда яна бир ҳақиқатни эслатиб ўтсак тўғри бўларди. Спорт юлдузларининг етишиб чиқиши кўп жиҳатдан устозларига ҳурмат, уларнинг бой тажрибасини ўрганиш — ёшларни шу анъаналарга садоқат руҳида тарбиялашга боғлиқ эканлигини наҳотки унутиб қўйдик! Биз юлдузларни шон-шуҳрат қозонган давридагина эмас, кейинги ҳаётини ҳам гуллар билан олқишлайлик. Бу бизнинг улар олдидаги мухлислик қарзимиз.

Мирза АБДУЛЛА.

ЁШ ИСТЕЪДОДЛАР КЎРИГИ

Қорақалпоғистон ҳунар-техника билим юртлари ўқувчилари халқ ижодиёти III Бутуниттифоқ фестивали доирасида кўрик-конкурс ўтказилди.

Қораўзандаги 22-ўрта ҳунар-техника билим юрти фольклор ансамбли миллий санъат анъаналари руҳида саҳналаштирган композиция ҳамам ҳайъатининг юқори баҳосини олди. Улар кўрикда ғолиб чиққан Ленинобод ноҳиясидаги 20-ўрта ҳунар-техника билим юртидаги ўз тенгдошлари билан бирга фестивалнинг Фарғонада бўладиган иккинчи даврасида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритдилар. Вокал-чолғу ансамбллар кўрик конкурсининг совриндорлари — тўрткўллик ва халқободлик болалар Самарқандда бўладиган мусиқали мусобақада энг яхши унвон учун беллашадилар.

(ЎзТАГ).

ТВ

15 МАРТ — ПАЙШАНБА

● ЎзТВ I

11.30 Зоология. Сут эмизувчилар. Тубан сут эмизувчилар. 12.00 «Тўйдан сўнг». Телефильм. 12.30 Кимё. Электрокимёвий жараёнлар. Коррозия. 13.00 «Гайдуклар». Бадиий фильм.

* * *

17.30 Эстетика асослари. Санъатда бадиий тимсол. 18.00 Кўрсатувлар программаси. 18.05 «Аждаҳо ғори». Мультфильм. 18.20 «Хўжасизликка барҳам берайлик». Сирдарё вилоятида минерал ўғитларга муносабат ҳақида. 18.50 «Наврўз тараддуди». 19.30 «Ахборот» (рус тилида). 19.50 «Алифбо сабоқлари». 20.20 Манзарали фильм. 20.30 «Ахборот». 20.50 Ўзбекистон Давлат телевидениеси ва радиосининг «Тановар» ансамбли ижро этади. 21.30 Москва. «Вақт». 22.00 «Олмазор». Бадиий фильм («Арманфильм»). 23.30 Янгиликлар. 23.35 Кўрсатувлар программаси.

● ЎзТВ II

19.00 Камер куйларидан концерт. 19.25 «Менинг овозим билан». Телефильм. 20.20 Реклама. 20.30 «Тошкент» студияси кўрсатади. «Мурғак табассуми».

ФРУНЗЕ КЎРСАТАДИ:

21.30 Москва. «Вақт». 22.00 «Кулранг сичқон». Бадиий фильм (рус тилида). 23.30 «Бир бор экан, бир йўқ экан, орзу яшаган экан». Фильм-концерт.

● МТ I

7.00 «120 минут». 9.05 «Омадли аёллар». Беш серияли телевизион бадиий фильм. 5-серия — «Наташа». 10.15 С. Орехов чалади (гитара). 10.35 «Сўнгги манзилгоҳ». Рус муҳожири А. Ширинская-Манштейн тақдири ҳақида. 11.35 «Зангори стрелка». Мультфильм. 11.55 Болалар соати. 12.55 Коллаж (реклама, эълонлар, ахборот). 13.00 «Қўшиққа бахшида умр». РСФСР халқ артисти Александра Стрельченко. 14.10 «Фотомадонналар ва «АнтиСПИД». Телевизион ҳужжатли фильм.

* * *

16.35 «Умрга ҳамроҳ қўшиқ». Минскдан кўрсатилади. 17.00 Ғалабанинг 45 йиллигига. «Агар сапёрлар бўлмаганида...». Телевизион ҳужжатли фильм. «Солдат ёдномалари» туркумидан. 17.55 С. Прокофьев. 3-симфония Москва Давлат филармониясининг Д. Китаенко раҳбарлигидаги академик симфоник оркестри ижро этади. 18.30 «ТелеЭКО» журнали. 19.00 «Вақт». Янгиликлар телевизион хизмати. 19.30 «...16 ёшгача ва ундан катталар». 20.15 Бутуниттифоқ «Трускавец» курорти Маданият саройи «Трускавчанка» халқ ашула ва рақс ансамблининг концерти. 20.45 Томошабинларнинг талабларига биноан. «Чолиқуши». Беш серияли телевизион бадиий фильм. 4-серия. 21.30 «Вақт». Янгиликлар телевизион хизмати. 22.00 Долзарб интервью. 22.10 Телевизион танишув. АҚШдаги фавқулодда ва мухтор элчиси Ж. Ф. Мэтлок (Эстония телевидениеси). 23.20 П. И. Чайковскийнинг барча симфониялари. «Манфред». ССР Иттифоқи Давлат академик симфоник оркестри ижро этади. 00.25 «ТСН». Янгиликлар телевизион хизмати.

● МТ II

9.00 Эрталабки гимнастика.

Ўқув программаси

9.15 Илмий-оммабоп фильмлар: «Учбурчаклар қандай ишлайди», «Ромблар билан содир бўлган воқеа». «Кичкинтойлар учун геометрия» туркумидан. 9.35, 10.35 Умумий биология. 11-синф. Ҳаёт эстафетаси. 10.05 Испан тили. 1-йил шуғулланаётганлар учун.

* * *

17.30 Студиямизда Қора Қораев номли Озарбайжон Давлат камер оркестри. 18.00 «Ватан» туркумидан. «Ленинград — Санта-фе». Ҳужжатли фильм премьераси («ЦСДФ» «Бродкаст видео компьюникейшнз», АҚШ). 18.45 «Парнас сари бир босқич». 19.00 «Вақт». Янгиликлар телевизион хизмати (сурдо таржимаси билан). 19.30 Информацион программа. Танаффус пайтида (20.30) — Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар! «Зериккан пайтда».

(Рўзномамизнинг навбатдаги сони 16 мартда чиқади).

Анъаналар давом этмоқда

Эслатиб ўтайлик, ҳозир сўз ашаддий давлат жиноятчиси қандай қўлга олинганлиги ёки бир чалкаш «иш»нинг қандай очилгани-ю, қай тарзда яширин сирлар фош бўлганлиги ҳақида эмас. Очиғи, гап чекистларнинг неча йиллар давомида шаклланиб, авлодма-авлод ўтиб келаётган анъаналари ҳақида.

Орамизда Тошкентдаги 29-болалар уйини билмайдиганлар кам бўлса керак. Ана шу тарбия маскани билан жумҳуриятимиз Давлат Хавфсизлиги Қўмитаси комсомоллари бир неча йиллардан бери ҳамкорлик қилиб келишади. Улар болалар билан тез-тез учрашувлар ўтказишади. Болалар уйида ташкил этилган турли хил тўгаракларнинг кўпгина машғулотларда ёшлар фаол иштирок этадилар.

Айниқса таътил пайтлари болаларга маза. Чунки улар Ўзбекистондаги ва мамлакатимиздаги турли хил қадимий ва навқирон шаҳарларга саёҳатлар уюштиришади. Мана яқиндагина Киев ва Олмаота шаҳарларига қилинган саёҳат болаларда катта таассурот қолдирди.

— Комсомол аъзолари доимо ҳузуримга кириб, болалар уйи ҳақидаги аҳвол ҳақида, яна қандай ёрдамлар кераклиги тўғрисида мендан сўраб, суриштириб туришади, — дейди комсомол қўмитаси котиби Аҳмад Қурбонов. — С. Пинясов, С. Абдуллаев, ветеранлар уюшмаси аъзоси Э. Анисимовлар бизга яқиндан туриб ёрдам беришаяпти.

* * *

СУРАТДА: болалар уйига топширилган мусиқий совға.

«Молодой ленинец»
орган ЦК ЛКСМ Узбекистана
ЁШ ЛЕНИНЧИ
Издается на узбекском языке.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ:
700083, ТОШКЕНТ
ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32-УЙ.

ТЕЛЕФОНЛАР:
ҚАБУЛХОНА — 32-56-58
ХАТЛАР БЎЛИМИ — 32-54-65.
513500 НУСХАДА ЧОП ЭТИЛАДИ.
ИНДЕКС: 64607.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Р. — 03160. Д. — 23197.

Муҳаррир Жаббор РАЗЗОҚОВ.